

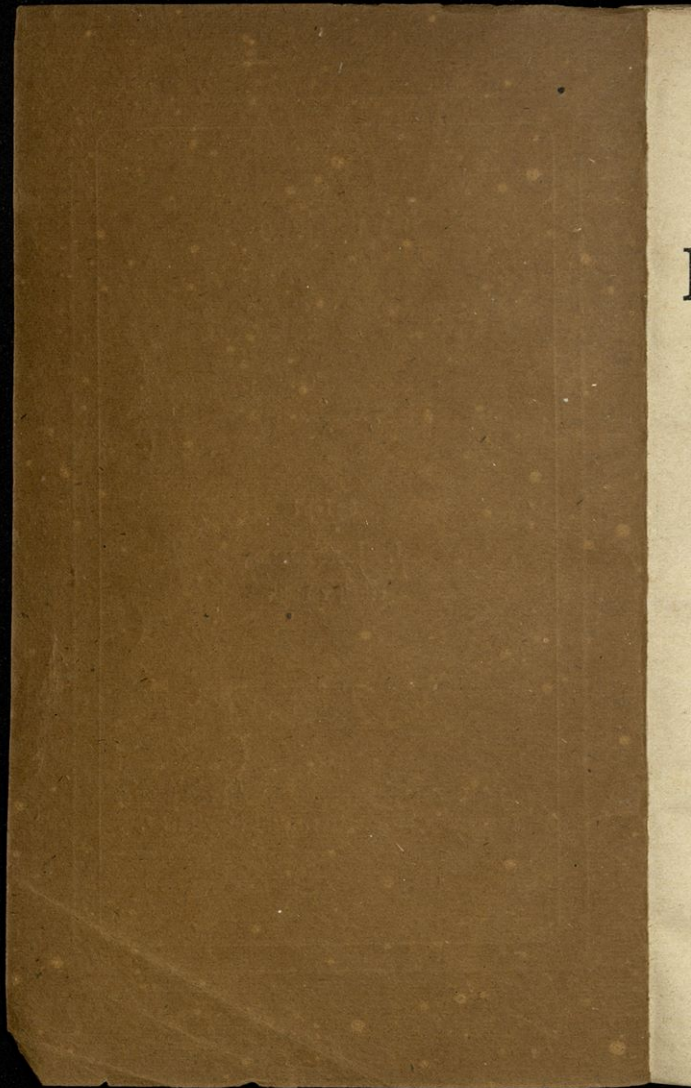
43512

Kranjsko
ljudsko šolstvo.

~~~~~  
Spisal

J. LAPAJNE,  
učitelj v Idriji.

~~~~~  
Čisti dohodek pri razprodajanji te knjižice
je namenjen društvu „Šola“ v Idriji.

Kranjsko

ljudsko šolstvo.

Spisal

J. Lapajne,

učitelj v Idriji.

V LJUBLJANI.

Tiskal Rudolf Milic. — Založil pisatelj.

1871.

GLAESENER JURE
LJUBLJANA - NAR. MUZEJ

43512

030020458

Slavnemu

c. k. deželnemu šolskemu svètu za Kranjsko

v

LJUBLJANI

z največim spoštovanjem posvetil

PISATELJ.

PREDGOVOR.

„Šola je lepa, draga reč, ako je živa
za Boga in za domovino.“

S l o m š e k.

V ečkrat sem slišal tožiti, kako je naše domače ljudsko šolstvo zanemarjeno. Po večem sem verjel takim glasovom, ki so navadno dohajali od učiteljev: kajti le te šola najbolj zanimiva. Vendar se nisem popolnoma zanesel na posamesne govorice; rad bi bil imel djanske vesti o stanu kranjskega ljudskega šolstva. V ta namen razposlal sem bil konec lanskega leta našim učiteljem vprašanja v tej zadevi. Ti so mi na ta vprašanja rado- voljno odgovorili, ter mi prav odkritoserčno poročali o stanu svojih šol. V teh odgovorih mojih tovaršev je bilo toliko zaminivega blaga, da sem bil sklenil, v celetu ga sestaviti ter svetu priobčiti. Kako sem to nalogo izveršil, naj sodi č. občinstvo.

Knjižica ta je namenjena tudi takim, ki še malo poznajo novo ljudsko šolstvo avstrijsko sploh, kakor tudi po posamesnih deželah naše široke domovine. Zarad tega je bilo treba spregovoriti o novem šolskem nadzor- ništvu in novih šolskih postavah, kakor tudi o materjal- nem stanu ljudskih učiteljev, o šolskem obiskovanji in družih šolskih stvareh po raznih deželah.

Ako se primerja naše šolstvo s šolstvom po drugih deželah, vidi se, da smo v tej zadevi zeló zaostali za drugimi narodi. Dolžnost naša pa je, da slabo šolstvo na višo stopinjo povzdignimo. Za tega del sem pa v tej knjižici na tanko povedal, na kateri stopinji so sedaj naše ljudske šole; kajti predno dalje zidamo, poznati moramo podlago, na katero bomo stavili nove stebre kranjskemu šolstvu.

Podlaga ta je še le majhina. Dela bode še veliko, predno se to revno šolstvo vidno zboljša. Pa kdo se bode dela in truda vstrašil, kedar gre za tako imenitno, rekel bi, sveto napravo, o kateri je že slavni Slomšek pisal, da je „lepa in draga reč“! Dostavlja sicer nepozabljivi, neumerli dobrotnik slovenskega naroda: „ako je živa za Boga in domovino“. To pa gotovo velja o naši domači šoli; to pričujejo glasi iz vseh strani kranjske dežele, ki sem jih v tej knjižici skup sestavil.

Da se bode to tudi v prihodnje reči moglo, da se bode pa še več hvalevrednega o naši šoli govoriti moglo; treba je pa soglasnega, vzajemnega delovanja vseh šolnikov, vseh domoljubov, vseh stanov na prid in blagor našega šolstva in našega naroda! Da bi toraj nekoliko našo šolsko stvar razjasnil in ljubezen do nje obudil — iz tega edinega namena, podajam te verstice častitemu občinstvu z milo prošnjo, da bi jih prizanesljivo sprejeti blagovolilo.

V Idriji, 5. julija 1871.

Pisatelj.

Šolsko nadzorništvo.

25. maj 1868. l. je prinesel vsem kronovinam in deželam, ki so zastopane v državnem zboru, zeló važno šolsko postavo, ki določuje sestavo šolskih nadzorništev. Pervi §. te postave se glasi: „Najviše vodstvo in ogledništvo vseh šol in odgojilnic ima država, in bode to izverševalo po postavnih gosposkah“. V 9. in 10. §. so te gosposke zaznamovane in sicer: naučno ministerstvo za vse šolstvo avstrijsko; deželni šolski svèt, okrajni šolski svèt in krajni šolski svèt za ogledništvo v posamesnih deželah, okrajih in občinah.

Natančno sestavo teh šolskih uradov je omenjena postava pripustila deželnim zborom, da se je vravnala deželnim potrebam in razmeram primerno. Pri sestavi novih šolskih gosposk se je oziralo na pravično načelo, da se imajo pri šolskem ogledništvu enakomerno vdeleževati razen vlade tudi srenje, duhovni in učitelji. To modro in pravično naredbo so tedaj z veseljem pozdravljali srenjski možje in učitelji. Popred se ti niso smeli dovelj vtikati v šolske zadeve. Kar je velevalo ministerstvo, kar je ukazal škofijski konzistorij z deželno vlado vred, to je bilo veljavno. Na želje srenj in učiteljev, na potrebo ljudstva se ni toliko oziralo. To pa je bilo nedvomljivo krivično. Srenja mora šolo vstanoviti, šolo vzdrževati, učitelja plačevati; srenji, t. j. staršem je najbolj mar, česa in kako naj se njihovi otroci v šoli učé, in srenja naj bi ne imela pravice, v šolskih zadevah svojih govoriti, svetovati in določevati?

Učitelj pa je v šoli doma; on se za šolo najbolj poteguje, on je šolstvu posvetil vse svoje življenje, on je v šolstvu naj bolj zveden, in on ne bi smel ničesar v prid šolstvu pri postavodavnih gosposkah spregovoriti?! Take krivice bi se ne mogli misliti, še manj pa prenašati je. Zavolj tega v tej točki hvalimo postavo od 25. maja 1868.

Poslednja postava je določevala le splošna načela za vse avstrijske dežele in kronovine. Za vsako deželo posebej pa je bilo treba deželne postave o šolskem nadzorništvu, ktera se je morala osnovati na podlagi glavnega zakona od 25. maja 1868. Take deželne postave so bili sklenili deželni zbori salcburški, štajerski, koroški, goriški, istrijski, predarelski, česki, bukovinski in dalmatinski že konec leta 1868. Njih veličanstvo so jih bili poterdili z najvišim sklepom dné 8. februarja 1869.

Tudi ostali deželni zbori (gorenje-avstrijski, dolenje-avstrijski, moravski, šlezijski, kranjski, tirolski in teržaski) so bili izdelali ravno takrat postave o šolskem nadzorništvu; toda presvitli cesar jih niso mogli odobriti, ker se niso vjemale z vladinim predlogom, stavljenim deželnim zborom. Pervi štirje deželni zbori niso namreč duhovnom nič ali le malo vdeležitve pri šolskem ogledništvu dovoliti hotli, kranjski in tirolski sta preveč vpljiva duhovnim odmérila in teržaski je pa v večeh rečeh na pristransko pot ukrenil.

V deželah, ki so z 8. febr. l. 1869. dobile svojo postavo o šolskem nadzorstvo, ustanovljala so se že v teku omenjenega leta deželna, okrajna in krajna šolska svetovalstva, ki so kmali svoja delovanja pričela. V drugih deželah, ktere so bile brez imenovanih postav, odvezlo se je šolsko ogledništvo 10. febr. 1869. cerkve-

nemu nadzorstvu ter oddalo začasno političnim deželnim in okrajnim gosposkam. Deželni zbori teh poslednjih deželá morali so leta 1869. nove dotične postave izdelovati ter vstrezati vladinemu predlogu. Postave 4 deželnih zborov (moravskega, gorenje-avstrijskega, šlezij-skega in kranjskega) so potem dobili v začetku 1870. l. najviše poterjenje.

Kranjski deželni zbor je namreč s prvega zahteval, da naj bi bila dva katoliška duhovna v okrajnem šolskem svetu, in v krajnem razen dušnega pastirja tudi katehet šole. Ker je v drugič od te tirjatve odstopil, zadobila je postavo tudi najviše poterjenje.

Dolenje-avstrijski deželni zbor tudi pri svojem drugem posvetovanji ni bil zadostil vladinemu predlogu. Še le v najposlednji sesiji se je vladinim tirjatvam vdal, ter duhovnom postavnega vpljiva pri šolskem nadzorstvu dovolil tako, da so presvitli cesar mogli dotično postavo z najvišim sklepom dne 12. oktobra l. 1870. odobriti.

Tirolsko in Terst pa še sedaj nimata nove postave o šolskem ogledništvu, marveč le začasne uredbe.

Tirolski deželni zbor tirja zeló različno sestavo šolskih gosposk v primeri z drugimi deželami.

Hoče namreč imeti, da bi predsedstvo v krajnem šolskem svetu in krajno šolsko nadzorništvo postavno izročeno bilo duhovnom, da naj se okrajni šolski ogledniki izvolijo iz med krajnih šolskih nadzornikov, in da naj bi v deželnem šolskem svetu bili vsi trije škofje te dežele. Ker se ta načert postave kaj malo vjema z glavnimi načeli vladinega predloga, zavaljo tega ga presvitli cesar še sedaj niso poterdili.

Terst pa pri šolskem nadzorstvo kratko malo ni hotel slišiti o vpljivu duhovščine in vlade, zarad tega se dotična postava ni mogla vklicati.

Največ avtonomije v šoskih zadevah ima Galicija. To poslednje velja zlasti o deželnem šolskem svetovalstvu te kronovine, ki je sestavljeno različno od drugih deželnih šolskih svetov, in ki ima obilo pravic, ktere ima pri drugih deželah naučno ministerstvo v rokah. Okrajna in krajna šolska svetovalstva so po večem tako vravnana kakor po drugih deželah. Postavo o tej zadevi so bili presvitli cesar še le 21. junija 1870 poterjati blagovolili.

Vse dosedaj sklenjene in poterjene postave o šolskem nadzorništvu se v glavnih načelih vjemajo z vladinim predlogom in tedaj tudi med seboj. V nekterih manj bistvenih zadevah se pač razločujejo. Nekoliko teh bi hoteli naštet; toda piči prostor, ktereга smo tem versticam odmerili, nam ne dovoljuje. Zavaljo tega naj sedaj to koj sledi kratka razprava postave o šolskem nadzorništvu, veljavne za vojvodstvo Kranjsko.

Kakor znano razločuje tudi ta postava tri različne šolske urade: krajni, okrajni (kantonski) in deželni šolski svet.

V krajnem šolskem svetu so zastopniki cerkve (samostojni dušni pastir), šole (učitelj) in občine (2 — 5 srenjskih mož). Predsednika volijo udje krajnega šolskega sveta iz med seboj. Shaja se to svetovalstvo vsaj enkrat v mesecu k redni seji. V §. 8. je navedena lepa i velika kopica važnih dolžnosti krajnega šolskega sveta. Iz med udov krajnega šolskega sveta si izbere okrajni šolski svet zvedenca za krajnega šolskega nadzornika, da gleda, da se v dotični šoli v didaktično-pedagogičnih zadevah postavi zadostuje.

Koj po tem viši nadzor nad ljudskimi šolami ima okrajni šolski svet, v čegar področje spadajo vse šole dotičnega šolskega okraja, ki je s politiškim okrajem eden i tisti.

Udje okrajnega šolskega sveta so:

1. okrajni glavar kot predsednik;
2. eden duhovnov, izvoljen od škofijstva;
3. 2 učitelja, voljena od okrajnega učiteljskega zbora;
4. 2 uda kot zastopnika srenj, voljena od deželnega odbora.

Za Ljubljano, kot mesto s posebno občinsko postavo, ravno omenjena sestava okrajnega šolskega sveta nima skozi in skozi veljave. Tù je namreč predsednik župan, i občinska zastopnika voli mestni zbor.

Okrajno šolsko svetovalstvo ima veliko lepih pravic in imenitnih dolžnosti. Zlasti pa mora delaven biti okrajni šolski nadzornik, ki mora, kot najzvedenejši ud, biti tako rekoč duša celemu okrajnemu šolskemu svetu. Tudi udje te šolske gosposke se vsaki mesec enkrat v redni seji posvetujejo.

Najviša gosposka v deželi je deželni šolski svet, kteremu so izročene vse javne in zasebne ljudske in srednje šole kranjske.

V deželnem šolskem svetu so:

1. deželni glavar kot predsednik;
2. 2 poslanca deželnega odbora;
3. 1 vladni poročevalec za gospodarstvene šolske zadeve;
4. 3 deželni šolski nadzorniki z dvema glasovoma;
5. 2 katoliška duhovna;
6. 2 zastopnika učiteljstva.

Ude pod št. 3., 4., 5. in 6. imenovane voli cesar sam po predlogu naučnega ministra.

Tudi deželnemu šolskemu svetu naložuje postava obilo dela. Da to vse doveršiti more, shajajo se njegovi udje prav pogostoma k sejami. Prav obilo posla pri de-

želnem šolskem svetu imajo deželni šolski nadzorniki, poročevalec za opravne šolske zadeve in tudi zastopnika učiteljstva.

Tù smo le ob kratkem posneli najvažnejše določbe postave o šolskem nadzorništvu, veljavne za Kranjsko.

S to postavo moramo skoraj popolnoma zadovoljni biti. Ako bodemo naše šolstvo na to podlago stavili, mora ono na vsak način napredovati. Le poglejmo, kako umno in pravično so sestavljeni vse tri različne gosposke, kako previdno je vsakemu šolskemu svetu odmerjeno njegovo delokrožje! Vgovarja se sicer sem ter tje, da je odveč toliko šolskih uradov. Ali kdor to terdi, gotovo ne razumeva važnosti šolstva in podpore, ktere ono potrebuje. Šole prištevajo omikani narodi med naj imenitnejše naprave, na ktere obračajo vso svojo pozornost.

Zlasti pa bi morala za povzdigo šolstva naj bolj zanimivati se ona ljudstva, ki so v omiki in blagostanji zaostala. To poslednje velja pri nas, v naši domovini. Zavoljo tega niso nikakor odveč trije različni uradi v deželi. Še vsi bodo marveč imeli dela na kupe, ki ga ne bodo z lepa doveršiti mogli, še vsi ne bodo mogli pri vsej svoji delavnosti naše zanemarjeno šolstvo tako kmalo na boljšo pot zaverniti!

Ravnokar sem hvalil našo postavo o šolskem ogledništvu; toda postava sama na sebi ne bode prinašala narodu našemu nikakoršnega sadú, ako se ne bode zvesto spolnovala.

Krajni šolski svet ne bode šolam v posamesnih občinah nič koristil, ako ne bodo njegovi udje prav prav delavni. Če se ne bodo zbirali vsaj enkrat v mesecu k redni seji, če se ne bodo z veseljem, iz ljubezni v prid šolstva pomenkovali, če ne bodo ne krajcarja, ne besede, ne časa, ne dela v povzdigo šolstva žertovali, če se

toraj postava ne bode v djanji izpeljevala — ne bode gotovo nič hasnila, in tudi šolstvo ne bode prišlo za en korak ne naprej.

Takisto velja tudi o okrajnih šolskih svetih in o okrajnih šolskih nadzornikih. Tim naj bi bil slavni deželni šolski svet v zgled, ki ima vsaki mesec dvakrat redne seje, in ki je v kratkem času svojega delovanja veliko hvalevrednega za naše domače šolstvo učinil. Zlasti pa bi bilo pri nas na Kranjskem želeti, da bi vsi udje v raznih šolskih svetih z enako navdušenostjo in v lju-bezni delali na težavnem polji, da ne bi vse delo viselo le na predsedniku, nadzorniku ali učitelju tega ali unega sveta. Posebno si pa želimo, da bi tudi duhovniki, ki so tako zmožni in zvedeni v šolskih zadevah, se čversto šolstva prejeli. V tolikih krajih so oni predsedniki krajnega šolskega sveta, krajni in okrajni šolski nadzorniki; zaupno so se jim ta častna mesta podelila; pričakovati je toraj, da bodo s svojo delavnostjo pokazali, da so tega zaupanja tudi vredni.

Kar zadeva pomanjkljivost nove postave o šolskem nadzorništvu, izrekli bi le to željo, da bi se tudi udom krajnega in okrajnega šolskega sveta, ki imajo pri tem obilo posla, dajala vsaj malo povernila. To bi vse bolj k delavnosti spodbujalo.

Ako pogledamo na izpeljavo postave o šolskem nadzorništvu za Kranjsko, moremo z veseljem omeniti, da se je ta še zeló voljno in v lepem redu izveršila. Skoraj povsod so pozvani udje radi vstopili v dotične šolske svete. Deželni šolski svet, v katerem so zastopani možje, ki so podporniki in domoljubi naroda našega, ustanovil se je bil meseca julija lanskega leta. Dobivši zanemarejeno šolstvo v roko, je koj v dolgih sejah se marljivo posvetoval, kako pomagati, da se kmalo opomore i okrepeča.

Zeló hvalevredna uredba deželnega šolskega sveta je bila okrožnica od 8. okt. 1870., ki daje v točki 7. prav pravične in potrebne določbe zastran učnega jezika v ljudskih šolah na Kranjskem. Ta naredba se tako-le glasi:

„Zastran nauka v jeziku se z ozirom na zadnji stavek §. 51. (šolskega in učnega reda za splošne ljudske šole od 20. avg. 1870.) izreče, da je učni jezik v ljudskih šolah, razun v šolah na Kočevskem in Fužinah na Gorenškem, slovenski jezik. Ako bi se v kaki šoli zraven tega jezika učil tudi nemški jezik, kot drugi deželni jezik, naj se ravna po pravilu, da naj se z nemščino začenja le po tem, kedar učenci že dobro znajo brati in pisati v maternem jeziku. Naméra poduka v nemškem jeziku je razna, in sicer ta, če se mladina pripravlja za srednje šole, ali pa če se ga uči za djanske potrebe. Pervo se doseže s tem, da se v štirirazrednih ljudskih šolah uči kot zapovedani nauk, drugo pa s tem, da se toliko, kakor kažejo potrebe in želje šolskih občin, uči kot prost nauk“.

S to določbo je nehala neprimerna, veljavna navada, da se je v 3. in 4. razredu glavnih šol rabila nemščina kot učni jezik. Na teh šolah se je učiteljem sedaj pripustilo določiti, na kateri stopinji imajo pričeti s podučevanjem v nemškem jeziku.

Razun tega je deželni šolski svet veliko umnega ukrenil in marsikaj na dobro obernal. Tako je dal mnogim revnim učiteljem denarne podpore iz šolskega zaklada. Se vé, da ga še obilo obilo dela čaka. Kmali potem, ko se je bil deželni šolski svet v življenje obudil, zaukazal je ta ustanovitev okrajnih šolskih svetovalstev. Pri sestavljenji teh gosposk morem zopet z posebno zadovoljnostjo omeniti, da so učitelji previdno izvolili svoje zvedene zastopnike, pa da sta tudi deželni odbor in

škofijstvo narodne in razumne može za ude teh okrajnih šolskih uradov imenovala. Vsi izvoljeni so svojo častna mesta [radovoljno] nastopili. Gledé okrajnih šolskih svetov moremo tedaj popolnoma zadovoljni biti. Samo to željo za danes izrečemo, da bi ti uradi bili zeló zeló delavni!

Počasnejše so se ustanovljali krajni šolski sveti. Mlačnost občinskih predstojnikov, dostikrat tudi duhovnih gospodov je to precej le oviralo. Ker se v mnogih krajih občinski možje za svoje šolo malo brigajo, razumno je, da tudi do te nove šolske naredbe niso imeli veselja. Iz nekega kraja se mi je poročalo, da so bili občinski zastopniki trikrat pozvani k volitvi krajnih šolskih svetovalcev — a še niso prišli. Kar zadeva predsedništvo v teh svetih, pisalo se mi je, da so prav v velikih krajih to čast in zaupanje skazali dotičnim duhovnim pastirjem. Smem terditi, da v gotovo nad 100 krajih so župniki ali drugi samostojni duhovniki predsedniki v krajnem šolskem svetu. V drugih krajih, kjer so bili duhovni v to voljeni, so se pa večkrat odpovedali, in tako drugim udom — žalibog razodeli, da jih šolstvo — ne veseli. V takih krajih je pa kak neveden župan, kmet za predsednika v tem svetu. Le malo družih krajev je, v katerih je ta posel v rokah previdnih županov, posestnikov in družih, za blagor šolstva vnetih zasebnikov. Morda kacic deset krajnih šols. svetov je, v katerih jim učitelj predseduje. Kar zadeva srenjske zastopnike v teh občinskih šolskih uradih, mora se sploh obžalovati, da je v njih malo šololjubnih mož, in še manj takih, ki bi se s prepričanostjo za korist šole zeló potezovali. Večina teh se sama nič učinila ni, tedaj ne ume prida, ki ga more dobra šola prinašati.

Iz večih krajev se mi poroča, da udje srenjski, kot šolski — svetovalci, ne znajo niti brati niti pisati. Bog

pomozi! Iz tega se pač vidi, da je naše ljudstvo le še malo malo omikano, i da bode treba pridno vzbujati in podučevati. Za to delo so najpripravnejše dobro vredjene ljudske šole. Naše šole po kmetih in mestih pa niso še v tem stanu, da bi mogle z dobrim vspehom kmalo, vidno in zdatno pomagati našemu narodu k boljšemu dušnemu in materjalnemu stanju. To se bode razvidelo iz sledečega:

Kranjsko ljudsko šolstvo konec šolskega leta 1870/71.

Iz poglobitnega vladinega naznanila o ljudskih šolah na Kranjskem se razvidi, da je bilo v šolskem letu 1869/70: 247 ljudskih šol (med temi 43 za silo), in sicer 168 slovenskih, 21 nemških, 58 pa slovensko-nemških. Na 197 šolah se je podučevalo tudi o nedeljah, to je, bilo je 197 nedeljskih šol. Vseh šolskih mož (učiteljev, podučiteljev, katehetov) bilo je 528, učiteljic pa 52 (se ve da z 44 nunami vred). Učiteljev bilo je 241, podučiteljev 38. Za šolo ugodnih otrok se je štelo 48.259, v vsakdanjo šolo jih je hodilo le 26.950, v nedeljsko šolo le 4.285 otrok. Brez vsakdanje šole, t. j. brez pravega, zdatnega šolskega poduka bilo je tedaj 21.309, in čisto brez poduka pa 17.024 za šolo ugodnih otrok.

V 104 šolah se je učila sadjereja, v 24 sviloreja, v 11 čebeloreja. Lastnih (srenjskih) šolskih hiš bilo je 196, plačno in brezplačno najetih 28; 156 v dobrem stanu, 68 pa ne.

Najpervo naj mi bode dovoljeno, nekaj malega opomniti o številu šolo obiskajočih otrok. Rekli smo, da vsled vladinega sporočila je preteklo leto nad 26.000

otrok v šolo hodilo. Toda to število se ne sme tako vzeti, kakor da bi vsi ti otroci skozi celo leto pridno in redno v šolo hodili. Misliti si namreč moremo, kar pa je tudi istina, da se je na vsaki šoli pri seštevanji šolo obiskajočih otrok vzelo število otrok, ki so se bili v začetku šolskega leta v šolo vpisali. Da je pa na Kranjskem vse kaj družega, v šolo vpisati se, ali pa redno v šolo hoditi, to me bode priterdil slehern, ki naše domače šolske razmere pozna. Iz vseh krajev Kranjskega se vjemajo sporočila učiteljev o šolskem obiskovanji v tem, da po zimi otroci pridno hodijo v šolo, in da je šola po leti po večem prazna. Iz nekterih krajev si mi je pa tudi pisalo, da je tudi po zimi zastran mraza, daljave, pomanjkanja obleke šolsko obiskovanje prav slabo. Vsa sporočila primerjaje morem sklepati, da na 30 šolah na Kranjskem bi bilo šolsko obiskovanje prav redno, na 50 redno, na 70 srednje in na 50 slabo. (Štel sem le postavno vstanovljene ljudske šole, katerih imamo krog 200.) Vzroki šolskim zamudam so pri nas: paša, slabo vreme, zanikernost staršev, revščina, daljava potov; bolezen otrok ali staršev in druge malenkostne ovire so tedaj zeló poredkoma na poti pridnemu šolskemu obiskovanju.

Kaj pa je storiti, da bodo otroci pridno v šolo hodili? Odpraviti je treba kolikor mogoče vse, kar za-deržuje redno šolsko obiskovanje. Starši pač potrebujejo otroka pri paši pri poljskih in domačih opravilih, vendar ne toliko, da bi ga ne mogli na dan po dve do štiri ure v šolo pošiljati. Treba bode toraj krajnemu in okrajnemu šolskemu svetu takim staršem nasproti ostro postopati, zlasti pa tedaj, ako so starši z otroci vred v resnici zanikerni. Da bi revščina, pomankanje obleke, šolskih knjig in priprav, ne oviralo otrok v pridni hoji v šolo;

treba je take otroke podpirati ter jim nakloniti to i uno. Za to naj bi skerbela srenja. Pa tudi učitelj ali krajni šolski svet naj bi se v tej zadevi obernal do vlade ali na druge šolske dobrotnike. Dobro bi bilo, da bi se tudi pri nas na Kranjskem ustanovilo društvo v podporo našemu revnemu šolstvu, ki naj bi nabiralo razne darove za uboge učence in slabo plačane učitelje. Taka društva so osnovali na Tirolskem, Štajerskem i. t. d.

Povedali smo že, da je preteklo leto bilo na Kranjskem 48.259 za šolo ugodnih otrok in 279 učiteljev, ki so podučevali v ravno toliko razredih. Ako bi vsa za šolo ugodna mladež tudi v šolo hodila, imeli bi sedanji učitelji poprek nad 170 otrok po svojih razredih. Ako bi kedaj naše šolstvo tako vredjeno bilo — kar pa bode težko sedanji rod doživel — da bi vsa omenjena mladina šolo obiskovala, in da bi po sedanji postavi učitelju le 80 učencev odmerjeno bilo; treba bode še enkrat toliko učiteljev, t. j. okrog 560.

Zanimivo je morebiti zvedeti, koliko je za šolo ugodnih otrok v krajih, kjer so postavno vstanovljene šole. Na 50 enorazr. šolah je 50 — 100 za šolo vgodn. otrok,

40	„	„	100 — 150	„	„	„	„
30	„	„	150 — 200	„	„	„	„
20	„	„	200 — 300	„	„	„	„
14	„	„	300 — 400	„	„	„	„
6	„	„	400 — 500	„	„	„	„
7	„	„	500 — 600	„	„	„	„
1	dvorazr. šoli	je	100 — 200	„	„	„	„
5	„	„	200 — 300	„	„	„	„
6	„	„	300 — 400	„	„	„	„
4	„	„	400 — 500	„	„	„	„
3	„	„	500 — 600	„	„	„	„
3	„	„	600 — 700	„	„	„	„

Na	1	trirazr. šoli	je	300 — 400	za šolo	vgodn.	otrok,
"	1	"	"	400 — 500	"	"	"
"	2	"	"	500 — 600	"	"	"
"	2	štirirazr. šolah	je	200 — 300	"	"	"
"	4	"	"	300 — 400	"	"	"
"	4	"	"	400 — 500	"	"	"
"	1	"	"	500 — 600	"	"	"
"	1	"	"	800 — 900	"	"	"

Iz navedenega spregleda se razvidi, kako bi bili učitelji skoraj po vseh krajih preobleženi s poslom, in šole prenapolnjeni z učenci, ako bi vsa za šolo zrela mladež tudi v šolo hodila.

Poglejmo na šole za silo. Preteklo leto se jih je štelo 43. Leta 1865 bilo jih je 47. Od teh jih je 34 še vedno nespremenjenih nastalo. Od ostalih 13 šol za silo se jih je nekoliko postavno ustanovilo, nekoliko pa opustilo. Ker pa štejemo vendar še 43 šol za silo, morale so se nekatere na novo obuditi.

Od 34 šol za silo so mi nekatere date od leta 1865 znane. Takrat je bilo:

7	šol za silo s	40 — 60	otroci za šolo	vgodnimi,
19	" " " "	60 — 100	" " " "	"
5	" " " "	100 — 150	" " " "	"
1	" " " "	150 — 200	" " " "	"
2	" " " "	200 — 300	" " " "	"

Šolsko obiskovanje na teh šolah bilo je kaj revno, kakor se vidi iz sledečega:

na 16 šolah	je bilo	10 — 40	učencev,
" 10	" " "	40 — 60	"
" 7	" " "	60 — 100	"
" 1	" " "	150 — 200	"

Če se vse te stvari primerja, vidi se, da niti pravilno ustanovljene šole niti šole za silo ne vstrežajo se-

danjim potrebam. Treba bode tedaj sedanje šole razširjevati in nove ustanovljati. Na Kranjskem je 287 duhovnij, in 83 duhovnij nima še pravih šol. Skoraj v vseh teh so pa okoliščine vsaj nekoliko ugodne, da se šola popolnoma ustanovi. Gotovo pa bode treba v 50 krajih nove šole napravljati.

Koliko bode treba že obstoječe šole razširjevati, razvidno bode tudi nekoliko iz sledečega pregleda, ki kaže število šolo obiskajočih otrok v posamesnih šolskih občinah:

na 15 enorazr. šolah je	40 — 50	šolskih otrok.
„ 76 „ „ „	50 — 100	„ „
„ 44 „ „ „	100 — 150	„ „
„ 23 „ „ „	150 — 200	„ „
„ 5 „ „ „	200 — 300	„ „
„ 3 „ „ „	300 — 400	„ „
„ 8 dvorazr. „ „	100 — 150	„ „
„ 10 „ „ „	150 — 200	„ „
„ 2 „ „ „	200 — 300	„ „
„ 1 trirazr. šoli	150 — 200	„ „
„ 3 „ „ „	200 — 300	„ „
„ 1 čveterorazr. „ „	150 — 200	„ „
„ 4 „ „ „	200 — 300	„ „
„ 4 „ „ „	300 — 400	„ „
„ 2 „ „ „	400 — 500	„ „
„ 1 (dekliš. šola v Ljubljani) čveterorazredni šoli	je 800 — 900	šolskih otrok.

Iz poslednjega spregleda se razvidi, kako zeló so naše šole prenapoljeno s šolsko mladino. Ali je mogoče v takih okoliščinah zaželenega vspeha? Ali more učitelj zadostovati sedanjim tirjatvam? Gotovo ne. Treba bode toraj več učiteljev in več razredov. Da bi se postavi zadostilo treba bi bilo

na 44	enorazr.	šolah	po 1	učitelj	več,	skup 44	učitelj.
" 23	"	"	" 2	"	"	46	"
" 5	"	"	" 3	"	"	15	"
" 3	"	"	" 4	"	"	12	"
" 2	dvorazr.	"	" 1	"	"	2	"
" 2	čveterorazr.	"	" 1	"	"	2	"
							skupaj 121 učiteljev.

Toliko učiteljev bi se potrebovalo za sedanje šole, ako bi se oziralo le na sedanje število šolo obiskajočih otrok.

Poglejmo, koliko učiteljev bi bilo treba z ozirom na število za šolo ugodnih otrok.

Na 30 enorazr. šolah po 1 učitelj, skup 30 učitelji,

" 20	"	"	" 2	"	"	40	"
" 14	"	"	" 3	"	"	42	"
" 6	"	"	" 4	"	"	24	"
" 7	"	"	" 5	"	"	35	"
" 5	dvorazr.	"	" 1	"	"	5	"
" 6	"	"	" 2	"	"	12	"
" 4	"	"	" 3	"	"	12	"
" 3	"	"	" 5	"	"	15	"
" 3	"	"	" 6	"	"	18	"
" 1	trirazr.	"	" 1	"	"	1	"
" 1	"	"	" 2	"	"	2	"
" 2	"	"	" 3	"	"	6	"
" 4	čveterorazr.	"	" 1	"	"	4	"
" 1	"	"	" 2	"	"	2	"

skupaj 248 učiteljev.

Toliko učiteljev bi se toraj vpotrebovalo z ozirom na število otrok, katerih postava veže, v šolo hoditi.

Pri ustanovljenji in razširjevanji šol toda niste samo obširno razviti okoliščini zastran števila otrok merodajni, treba se je še na druge stvari ozirati. Pred vsim je od-

ločivna daljava otrok do šole. Otroci oddaljeni več kot eno uro od šole, niso dolžni v šolo hoditi. Nadalje je treba gledati na potrebe in želje srenjčanov, na njih blagostanje, njih izobraženost. Občina, ki si želi šole, napravi naj si jo nemudoma. Premožnim pa nevednim kmetom veljá ravno tako. Revni soseski naj se nekoliko prizanaša. V krajih, kjer so pripravna pota do šole, kjer ni hude zime, ne mraza, tam naj se šola kmalo ustanovi. Takisto velja za občine, kjer starši otrok ne porabujejo pri domu, tóraj kjer otroci le postopajo. Enake pravila naj vodijo dotične gosposke tudi pri razširjevanji šol.

Da bi se naše šolstvo tako vredilo, da bi se približevali izverstnemu šolstvu na Moravskem, Tirolskem, Dolenjem in Gorenjem Avstrijskem i. t. d., treba ga bode veliko zboljšati. V prvi versti se bode potrebovalo gotovo 200 učiteljev, da bodo podučevali v novih in razširjenih šolah.

Opazujmo toda dalje naše šolstvo! Šolska poslopja. Leta 1865. bilo je na Kranjskem 182 lastnih, 30 plačno najetih, 22 brezplačno najetih šolskih hiš. 149 bilo jih je v dobrem, 85 v slabem stanu.

Preteklo leto pa je bilo 196 lastnih, in najetih 28; v dobrem stanu 156, v slabem 68. Tako se glasé vladina sporočila. Naj pa še povem, kar so mi učitelji o tej zadevi pisali.

Najmanj imam sporočil v kterih bi se šolsko poslopje z učiteljevem stanovanjem vred hvalilo. Morda jih ni nad 30 šol, ki bi skozi in skozi zadostovala. V mnogih naznanilih se sicer bere: Šolsko poslopje je „srednje“, sem ter tje tudi „dobro“. Toda žalibog kolikokrat sem mogel brati: Naša šolska hiša je v slabem stanu, učne sobe so pretesne, zid je razpokan, streha je

slaba, v šolo dežuje i. t. d. V družih sem čital: Naša učilnica je v revni kmečki hiši, vsa slabotna, da mora kmalo razpasti. Po zimi se ne more nikoli dovelj ogreti; otroke vedno zebe. V nekterih pismih so mi učitelji tožili o svojem stanovanji. „Moje bivališče“, pravi eden, „je podobno podzemeljskemu berlogu“. Drugi toži, da mora s svojim tovaršem v eni i isti majhni sobi prebivati. Zopet se vidi, koliko bodo morale srenje žertovati, da bodo čedne šole sezidale. Koliko bodo stroškov imele! Pač bi bilo prav, da bi revne občine dežela ali država podpirala.

Učitelji so mi poročali tudi o starosti svojih šol. Vseh potrebnih zaznamovanj o tej stvari nimam; pa vendar sem bil vstani sklepati, da je na primer:

okoli 10 šol do	5 let starih,
„ 25 „ „	10 „ „
„ 85 „ „	20 „ „
„ 30 „ „	30 „ „
„ 10 „ „	40 „ „
„ 10 „ „	50 „ „
„ 20 „ „	100 „ „
„ 10 „ „	200 ali še več let starih.

Iz tega kratkega spregleda povzamemo, da je naše šolstvo še mlada, nova naprava.

Do 100 šol se je ustanovilo le od leta 1850, t. j. pod cerkvenim ali škofijskim šolskim nadzorništvom, kterege trud za napredek šolstva je bil v tej zadevi vse hvale vreden. Iz tega, da je večina naših šol sad novejših časov, moremo si razjasnovati neprijaznost, s katero so naši kmetje pozdravljali to naredbo. Oni niso poznali korist šole in niso mogli iz lastne prepričanostjo podpirati stvar, jim popolnoma ptuja.

V svoji okrožnici bil sem poprašal učitelje, v ko-

liko razredih ali oddelkih mladino podučujejo. Ako bi bilo naše šolstvo tako vredjeno, kakor bi moralo biti; tega vprašanja bi ne bilo treba, kajti po postavi naj bi bilo ravno toliko razredov, kolikor je učiteljev, in nasprotno toliko učiteljev, kolikor razredov. Kjer pa učiteljev primanjkuje, tam mora eden sam podučevati dva ali tri razrede, in sicer skupno ali pa vsaki razred posebej, kakor mu je bolj primerno. Na šolah z enim razredom ali le z enim učiteljem se napravlja, se ve da, vsled različne starosti in zmožnosti učencev nehoté po več oddelkov, ktere mora učitelj vidno ali pa le v duhu razločevati, da vsaki stopinji primerne naloge naklada.

V ozki zvezi z razdelki je tudi celoletno ali polletno in celodnevno ali poldnevno podučevanje. O tej stvari nahajamo iz leta 1865. to, da je bilo takrat na Kranjskem med 234 šolami 155 šol s celoletnim in celodnevnim podukom, 50 s celoletnim pa poldnevnim, 4 s polletnim pa celodnevnim, 25 s polletnim in poldnevnim podukom.

Ker mi je ravno pri rokah, naj povem še enake date od leta 1868.

Celoletni in celodnevni poduk je bil v 194 šolah,

„	„	poldnevni	„	„	„	20	„
polletni	„	celodnevni	„	„	„	5	„
„	„	poldnevni	„	„	„	29	„

V tej stvari sem dobil tudi enaka sporočila od učiteljev za to leto. Polletno podučevanje se menda nahaja le na šolah za silo; kajti o tem se mi o postavno ustanovljenih šolah ničesar pisalo ni. Poldnevni nauk imajo učitelji le na tistih šolah, kjer vsi oddelki nimajo dovolj prostora, da bi se hkrati podučevali.

Zastavil sem bil tudi učiteljem vprašanje: Kako učenci napredujejo? S to svojo radovednostjo sem

bil spraval marsikoga v zadrego. „Ako bi rekel“, mislil si je marsikdo, „prav dobro“; djalo se mi bo: „Lastna hvala ne velja“. Ako bi zapisal „slabo“, podtikal se bode slabi napredek učiteljevi nedelavnosti in nemarnosti. Kako so mi pa učitelji v tej stvari odgovarjali? Od šol, ki so že lepo v redu, glasilo se je kar naravnost „prav dobro“. Velikokrat je bilo tudi brati: „Otroci napredujejo dobro“ brez daljnih opomb. Še večkrat pa „srednje“ in „slabo“ z neprijetno opazko, „ker otroci ne hodijo redno in pridno v šolo, in ker nimajo potrebnih šolskih priprav“.

Iz skušenj in iz prijetih sporočil bi si prederznil o napredku kranjskih šol tako-le sklepati:

v 20 šolah napredujejo otroci prav dobro,
„ 70 „ „ „ dobro,
„ 80 „ „ „ srednje, *)
„ 30 „ „ „ slabo.

Se ve, da ta rabsodba velja le za večino učencev na posamesnih šolah. Sicer je pa znano, da so zopet v vsaki šoli prav pridni, pridni in leni učenci. Ako dalje premišljujemo naše ljudsko šolstvo, nastane vprašanje: Kteri jezik je v kranjskih ljudskih šolah učni jezik: Vladna sporočila takole govoré:

	leta 1865.	1868.	1869.
slovenski jezik na šolah	205	167	168
slovenski in nemški jezik na šolah	10	60	58
nemški jezik na šolah	19	21	21.

Iz tega se razvidi, da je splošni učni jezik v naših ljudskih šolah slovenski. Po vladinem naznanilu od leta 1865 bilo bi 19 šol z nemškim učnim jezikom. Da se jih sedaj 21 šteje, izvira menda od tod, ker se je na

*) „Srednje“ že ni kaj prida.

Kočevskem kaka nova šola za silo napravila. Leta 1865 je vlada pravično štela le 10 slovensko-nemških šol, t. j. takih, v katerih je učni jezik slovenski in nemški. Te šole bile so namreč glavne šole, na katerih se je zlasti v 4. razredu po nemško mlatilo. Poslednje dve leti pa vlada šteje 60 slovensko-nemških šol. Toda v teh šolah se le malo malo v nemškem podučuje, in nemški jezik nikakor ne rabi kot učni jezik. Tedaj je ime „slovensko-nemški“ neprilичno. Zlasti pa za tekoče leto (1871) naj bi to odpadlo, kajti slovenski-nemški šoli ste menda le dve (ljubljski mestni); na drugih je učni jezik slovenski ali nemški. To pametno preuredbo je bila učinila slavna okrožnica deželnega šolskega sveta od 8. oktobra 1870.

V katerih naukih ali predmetih se podučuje v naših šolah? Na kratko ki se odgovorilo: v veroznanstvu, branji, pisanji in v računstvu; kajti tak odgovor bi veljal za splošno šolstvo in bi za večino naših šol zadostoval. Ker je pa stvar važna, moramo se obširnejše o njej pogovarjati.

Na kranjskih ljudskih šolah se več ali manj podučuje: v keršanskem nauku, slovenskem jeziku (branje, slovnica, lepopisje, pravopisje, spisje), številjenji, nemškem jeziku (branje, slovnica i. t. d.), prirodoznanstvu (prirodopisje, prirodoslovje ali fizika, kemija), zemljepisji in zgodovini, oblikoslovji in risanji, petji, telovaji, ženskih ročnih delih.

Veliko šol je pri nas, v katerih se uči prav za prav le keršanski nauk, branje in pisanje slovenskega jezika in računstvo. Pa še v teh naukih pri tolikih zadregah se le slabo napreduje. Morda je 100 šol, v katerih učitelj razen teh glavnih predmetov obravnava važni del prirodopisja, namreč sadjerejo. Zarad pomanjkanje šol-

skega verta ali drevesnice se praktično podučuje morda le na kakih 70 šolah. Petje se goji po moji pozvedbi in razsodbi v kakih 120 — 150 šolah. V nemškem jeziku se marljivo podučuje v 12 čveterorazrednih in 4 trirazrednih šolah.

Na nekterih dvorazrednih šolah (morda 6 — 8) se tudi v višem oddelku družega razreda malo pečajo z nemščino. Na enorazrednih šolah se le v kakih 25 do 30 krajih nekteri učenci (5 — 15) zasebno podučujejo v branji i pisanji nemškem. Sicer pa v drugih šolah ni duha ne sluha o nemškem jeziku.

Z praktičnimi nauki, s predmeti kmetu potrebnimi, pečajo se naše šola še vedno premalo; vendar se polagoma napreduje, kakor kaže sledeči pregled:

	leta 1865.	1868.	1869.
sadjereja se je učila v	40	70	104
sviloreja „ „ „ „	1	2	24
čbeloreja „ „ „ „	4	5	11.

Še manj se skerbi za izobraženja ženskega spola. Kako potreben bi bil za naše dekleta nauk v šivanji in drugih ženskih delih, in vendar se jih v tej stvari tako malo malo podučuje! Ženskih obertnijskih šol skoraj nič ni. Leta 1865. štela jih je vlada 10, leta 1868. pa le 7. V zadnjih dveh letih se je pa javeljno kaka nova osnovala.

Naj slabše je pa z naukom o gospodinjstvu. Nobena šola na Kranjskem mi ni znana, da bi se z gospodinstvom kaj obširno ukvarjala. Morda se na kaki dekliški šoli to stori. Bog daj!

Gledé novih predmetov, katerim je novejša umnejša šolska postava odperla pot v ljudsko šolo nimam dovolj omenjati. Malo po malo — in sicer res malo! — se vpeljuje v naše revne učilnice. S naukom o prirodopisji, fiziki, kemiji, zemljepisji, zgodovini, oblikoslovji in risanji se ne morejo nekteri učitelji nikakor sprijazniti.

Se ve, stvar je težka in nova. V šoli so o tem naši učitelji le malo čuli — a še manj pridobili. Še to, kar se je jim ponujalo, bilo je v tuji obliki. A v slovenski ljudski šoli treba je v slovenskem jeziku prav po domače razlagati. Kdor pa to hoče z dobrim vspehom doseči, mora sam še precej izveden biti. Nekteri marljivi učitelji so mi poročali, da podučujejo že v zemljepisji in prirodopisji. Risanje se menda goji le na čvetero- in trirazrednih ljudskih šolah. Še na teh morebiti ne povsod!

Precej učiteljev mi je pisalo, da sem ter tje v vsakdanji šoli, zlasti pa v nedeljski šoli imajo lepe predmete, kakor so: poljedelstvo, živinoreja in vinoreja. Prav hvaležne morajo biti srenje takim učiteljem, kateri se pečajo z naukom, ki praktično porabljen, more kmalo zboljšati kmečko revno materijalno stanje. To se more zlasti tedaj zgoditi, ako take nauke poslušajo že odrastli ljudje, mladenči in možje kmečki, kakor se to zgodi p. v P. na Gorenskem.

Telovaja pa prištevamo med najnovejše predmete in pa v tisto versto naukov, na ktere se še na Kranjskem naj manj ozira. Pa ni zameriti! V enorazrednih šolah ne more edini učitelj vse predmete skozi in skozi gojiti. Če se poprime petja, sadjereje, sviloreje i. t. d.; mora gotovo telovajo opustiti. Če pa telovadi, primanjkuje mu časa za omenjene nauke, ki so na kmetih gotovo važnejši od telovadbe. Nočem toda s tem besedami koristiti telesnih vadeb tajiti, ker ta predmet visoko čislam; le željo izrečem, da bi se vsaj v mestih in terjih z mehkužnimi in slabotnimi otroci pridno telovadilo, da se njih telesni udje okrepčajo in čversto razvijejo!

Predno končam razgovor o učnih predmetih, naj mi bode dovoljeno malo besedic zastran keršanskega nauka spregovoriti.

Učitelji so mi pisali, da se ta predmet skoraj povsod redno v šolski izbi in med šolskimi urami podučuje, in sicer navadno po dve uri na teden v enem razredu. Le prav pičlo številice duhovnov je, ki v tem nauku ne podučujejo šolske mladine v šoli. V tej zadevi je tedaj vse lepo v redu. Je pa še druga stvar, ki pa dela šoli velik nered in ne majhno škodo. Po velikih krajih — ali pa še celo povsod — je navada že od nekdanj, da duhovni šolsko in drugo mladino za sprejemo prvega sv. obhajila in prve spovedi posebej podučujejo. To traja spomladi in po leti po več mesecev in sicer vsaki dan. Iz več krajev, zlasti iz logaškega šolskega okraja, se mi je tako pisalo: Do 10. dopoldne imam (učitelj) šolo, od 10. naprej pa podučujejo duhovni nauk za sv. spoved in obhajilo po 2 uri. Mladina je tedaj prav pogostoma po 4 ure dopoldne v šoli. Ker se je tedaj otrok dopoldne šole naveličal, in ker ima deleč do doma — ne more popoldne v šolo priti, in učitelj ima — prazne klopi.

Šoli bi tedaj duhovni jako koristili, ako bi med letom po več ur na teden, p. 3 — 4, v teh naukih podučevali, in ne samo spomladi ali po leti nekaj mesecev. To bi bilo za katehete same priličneje. Teh misli so pa tudi viši duhovni gospodje na Kranjskem, in morda se bode stvar tudi v tem smislu preuredila. Nadjamo se!

Duhovni gospodje po deželi bi tudi šoli in toraj ljudstvu samemu skazali veliko dobroto, ako bi mladini ne delili prvega sv. obhajila pred spolnjenim 13. in 14. letom, kar se pa sedaj že dovoli otroku pri 10. letih. Otroci namreč kaj radi šoli za vedno herbet obernejo, kedar so enkrat sprejeli ta zakrament.

Tako se mi je tožilo iz mnogih krajev. Bog daj boljše!

Važno je tudi, ktere knjige v kranjskih ljudskih šolah rabijo. Na to vprašanje so mi nekteri odgovorili

prav kratko, rekoč: Pri nas rabimo zapovedane šolske knjige. Tak odgovor je toda premalo določen. Večina učiteljev mi je pa vendar naštelja knjige, ktere v svojih šolah rabijo. Iz naznanil teh tovaršev povzamem, da na naših šolah so sploh le: „Abecednik slovenski“, „Pervo berilo slovensko“, „Drugo berilo slovensko“ in „Računica“ v navadi. Na nekterih — toda malo — čisto slovenskih šolah imajo „slovensko-nemški Abecednik“, kar se mi je še zlasti zavoljo tega malo umno zdelo, ker se še v takih šolah nemščine ne učé.

Namesto „Druzega berila“, rabijo sem ter tje tudi „Veliko berilo in pogovorilo“, kar se mi ne zdi napačno, ker je knjiga razun pisave še vedno izverstna. Zavolj lepe tvarine, ktere je tù več nego v „Drugem berilu“, bi se splačalo, to knjigo v pravopisu in tudi gledé tvarine nekoliko predelati. Potem bi še prav dobro služila našim ljudskim šolam. Na tri- in čveterorazrednih šolah rabijo pa zeló: „Slovensko-nemški Abecednik“, „Pervo nemško slovnico“, „Praktično gramatiko“, „Praktisches slovenisch-deutsches Sprachbuch“. Iz med teh knjig bi bilo želeti, da se dá „Slovensko-nemškemu Abecedniku“ za vedno slovo, in sicer zavoljo tega, ker se v 1. razredu ni treba z nemščino ukvarjati, in ker ima „Perva nemška slovnica“ dovolj vaj za začetno nemško branje in pisanje.

„Praktična gramatika“ in „Praktisches slovenisch-deutsches Sprachbuch“ bodete hoté ali nehoté odpasti morali, ker se v zalogi šolskih knjig ne bodete več tiskali. Namesto teh pa dobodemo: „Drugo nemško slovnico“ in „Tretjo nemško slovnico“, ki ste že eno leto na svitem. Skoro gotovo bodete bolje vstrezali od sedanjih. Za računstvo ste se na glavnih šolah rabili žalibog le nemški knjigi: „Uebungsbuch beim Rechenun-

terrichte für die dritte“ und „Übungsbuch beim Rechenunterrichte für die vierte Klasse“.

V prav malo šolah ste se rabili izverstni novi Dr. Močnikovi računski knjižici: „Erstes“ und „Zweites“ Rechenbuch für Volksschulen“. Pisatelj je pa tudi že izdal enake knjižice za 3. in 4. razred ljudskih šol z navodom za učitelje vred, kakor pri prvih dveh.

Ker so to izverstne računice za naše šole, ker še takih nismo imeli; bodo se tudi prestavile v slovenski jezik, kakor so se že prevodile v druge jezike. Za prihodnje šolsko leto dobodemo morda: „Pervo“, „Drugo“ in „Tretjo“ računico imenovanega pisatelja v gladkem našem maternem jeziku.

Omeniti moram še nemških „Lesebuchov“, kateri se še klatijo po naših slovenskih glavnih šolah. Ti služijo za mehanično vajo v nemškem branji. Korist njih je toraj majhen; škoda pa ta, da se s tem veliko časa zgublja.

Čudil sem se, da še celo v nekterih kmečkih šolah dadó prvo nemško berilo slovenskim otrokom v roko. To kaže velikansko nevednost o tirjatvah sedanjega časa ali pa — nemškutarsko mišljenje. V dveh šolskih okrajih na Dolenskem je morda 10 takih šol z nemškimi berili; otroci takih šol pa morda še slovensko brati ne znajo. V nedeljskih šolah imajo večidel knjige vsakdanjske šole. O nedeljski šoli se mi je pisalo, da so učenci te šole slabši od unih v vsakdanji šoli. To pride od tod, ker otroci, zapustivši vsakdanjo šolo vse učenje na kol obesijo. V nekterih ponavljavnih šolah imajo pa tudi „Ponovilo potrebnih nauk“ v vseh treh delih.

Vse te šolske knjige, katerih smo tù omenjali, in ktere so navadne po naših ljudskih, dobivajo se v c. kr. založbi šolskih knjig na Dunaju. Izdala jih je vlada, spisali so jih se ve da Slovenci.

V naših šolah so pa vdomačene še druge slovenske knjige, tako postavim:

Praprotnikovo „Spisje“ in „Slovenska slovnica za pervence“, „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“ in druge. Vendar ste ravno omenjeni Praprotnikovi izvrstni knjižici le premalo razširjeni. Take koristne knjižice, ki so verh tega po ceni, imeti bi morali vsi učenci na vsaki šoli.

Pomočnih knjig imajo učitelji še precej. Zlasti knjige od družbe sv. Mohora jim niso neznane. Pa kljubu temu so naši učitelji še zeló zeló malo preskerbljeni s dobrimi pomočnimi knjigami. Knjige slovenske Matice pa tudi od drugih raznih slovenskih pisateljev se le premalo nahajajo v učiteljskih knjižnicah. Pa kaj govorim o bukvarnicah posamesnih učiteljev, vsaj so še okrajne učiteljske bukvarnice le v slabem stanu.

Učitelji sezite po pomočnih knjigah, in preskerbite svojim učencem vse boljše slovenske knjige! Med naj-novejšimi knjigami ste priporočila vredni:

„Slovenska slovnica z naukom, kako se pišejo pisma in opravljeni sestavki“ (Zaloga šolskih knjig; cena 33 kr.) in Govekarjevo „Prirodopisje“. Zraven dobrih šolskih knjig pospešujejo učiteljevo podučevanje dobri učni pomočki. Od teh nočem na novo obširno govoriti. Naj mi bode dovoljeno, da se tukaj ponavlja to, kar sem pisal „o učnih pomočkih v naših ljudskih šolah“ v „Tovaršu“ št. 6., tečaj 11.

„Dokler se je po naših ljudskih šolah učilo le veroznanstvo, branje, pisanje in številjenje, res ni bilo treba kaj prida učnih pomočkov. A zdaj šolski možje spoznavajo veliko korist rečnega nauka in vlada tudi ukazuje, da se mora prirodoznanstvo, zemljepisje, oblikoslovje i. t. d. posebno marljivo gojiti že v ljudski šoli, in sedaj je silno treba imeti dobrih učnih pomočkov. Brez teh je vsak

kazalni nauk z dobrim vspehom nemogoč, brez teh je podučevanje v ravno omenjenih rečnih predmetih skoraj le prazno delo. Zavaljo tega veleva novi učni in šolski red v §. 70., da mora biti vsaka šola s potrebnimi učnimi pomočki preskerbljena. §. 71. ravno te postave pa našteva, katere učne pomočke mora vsaka šola imeti, namreč:

- a) pripravo (aparate) za nauk v branji;
- b) pomočke za pojasnilo prvega nauka v računstvu;
- c) podobe za kazalni nauk;
- d) globus;
- e) zemljevid planiglobov, domovine, Avstrije, Evrope in Palestine;
- f) izgledne predlage za nauk v risanju;
- g) malo zbirko domačih prirodnin in prostih fizikalnih aparatov;
- h) šolsko bukvarnico.

Za napravo teh učnih pomočkov mora imeti skerb krajno šolsko svetovalstvo, ki mora po postavi od srenje zahtevati, da jih šoli omisli.

Morebiti pa so kranjske šole že z vsemi temi učnimi pomočki oskerbljene? Morda jih jim le malo primanjkuje? Odgovor na to vprašanje je zelo žalosten. Iz 9 sporočil kranjskih učiteljev posnamem, da so kranjske ljudske šole v zadevi učnih pomočkov še zelo na slabem; do naj novejših časov jih še celó nič niso imeli, in še sedaj jih imajo le malo.

Poglejmo naj prvo, kako so naše šole z učnimi pomočki za branje preskerbljene.

Za ta nauk sicer ni veliko treba, a vendar dobre abecedne stenske table mora imeti vsaka šola. In vendar se še nahajajo celó take šole, katerim ta učni pomoček primanjkuje. Druge šole imajo pa tako stare, raztergane,

umazane te table, da niso ne šoli na kinč, ne prijeten in umeven pomoček pri nauku v branji.

Še bolj, kakor o teh, tožilo se mi je o učnih pomočkih za pisanje. Za ta nauk je treba imeti naj manj dve tabli: eno za lepopisje, drugo za navadno pisanje. Perva mora biti iz dobrega platna, ali pa iz amerikanškega usnja — platna, kakor jih prodaja g. Giontini po 20 — 25 gold. Ali kako slabo se mora goditi tistim učiteljem, ki mi tožijo, da imajo le raztergane platnene table na razpolaganje!

Za nauk v številjenji nimajo naše šole večidel nič. Najnavadnejši učni pomoček pri tem je ruska mašina, in akoravno je ta naprava tako prosta in dober kup, vendar sem iz učiteljskih sporočil zvedel, da iz med 90 ima le 15 šol ta učni pomoček.

Ktere učne pomočke imajo naše šole za priropisje? Naj več šol ima za ta nauk „Stangenbergerjeve table“ (10 vseh), ktere je deželna vlada nakupila iz denarja — 1000 gold. — ki ga je ljubljanska hranilnica darovala v napravo učnih pomočkov kranjskim ljudskim šolam. Hvaležni smo sicer učitelji, da smo vsaj te table dobili, a vendar ne morem zamolčati resnice, da s temi tablami je našim šolam malo pomagano. Pervič omenjene podobe predstavljajo take živali iz ptujih dežel, kterih natančno poznanje je naši mladini popolnoma nepotrebno, drugič so skoraj vse važnejše živali kakor nalašč izpuščene in tretjič je risanje teh podob večidel zeló pomanjkljivo, v napačni razmeri itd., in njih kolorit (barve) tako slab, da se skoraj ne spleča te podobe z marljivim očesom opazovati. Boljše so kakor nič — a vendar komaj njih cene vredne (1 gl. 10 kr.). Gorši učni pomoček k temu predmetu je „Tomšičevo priropisje“ v podobah, ki ima na 14 tablah mnogo mično barvanih prirodnin in

tudi njih popis. Ali sram me je povedati, kako malo segajo naši učitelji in naše šole po tej domači knjigi, ki bi jim vendar izverstno služila pri prirodopisji. Imamo sicer še druge prirodopisne podobe, kakor: „Schreiber's grosse Wandtafeln“, „Herrmann's Anschauungsunterricht in Bildern“, „Wandtafeln landwirthschaftlicher, nützlicher und schädlicher Thiere“, „Atlas v slikah k prirodopisu živalstva in bilinstva“ itd. itd., ktere je nam kazala lanska razstava učnih pomočkov, in ktere nam ponujajo ljubljanski bukvarji, zlasti g. Giontini; a takih šol zastonj iščemo, da bi v njih te table kinčale šolske stene in jih jim marljivi učitelj razkladal.

Da bi pa šole za ta nauk imele malo zbirko prirodnin, — t. j. preparirane male doživke, tiče, kače, hrošce, muhe, metulje, — rastlinjak (herbarium), zbirko rudnin, o tem moramo še bolj molčati, ter mirno boljših časov pričakovati.

Da kranjskim ljudskim šolam tudi čisto pomanjkuje fizikalčnih in kemičnih aparatov, ktere zahteva novi učni red in ktere bode treba vsekako pri rokah imeti, ako se bode o teh predmetih z vspehom hotlo podučevati, je pa že tako znana reč.

Še naj bolj so naše šole z zemljevidi preskerbljene. Med temi se nahajajo tudi zlasti tisti, ktere je „Matica“ izdala in sl. deželna vlada šolam podelila. Akoravno nisem vseh zemljevidov po kr. šolah videl, vendar smem reči, da njih večina ne vstreza svojemu namenu, da ne pojasnuje dovolj zemljepisnega nauka. Med njimi je gotova le veliko starih; novih, kakoršne smo videli v razstavi, p. fotolitografične, ne poznajo kranjske ljudske šole. Naši učitelji tudi nimajo morda niti ene severnice (kompas) in veternice (Windrose) pri rokah.

Globuse nahajam na nekterih šolah; toda na 90

šolah jih je morda le 19. Učitelji segnite sedaj po slovenskih globusih, ki so ravnokar na dan prišli!

Redka prikazen je tudi telurij, katerih kranjske šole toliko nimajo, kolikor je perstov na eni roki.

Za nauk v risanju se sedaj pri nas sploh ni skerbalo, tedaj tudi za učne pomočke te verste ne.

O učnih pomočkih za petje, p. fisharmonika ali o telovadskem orodji in prostoru, o teh še spregovoriti nočem; kajti tù smo še čisto na suhem. Le zeló malo šol ima svoje telovadišče in potrebno orodje.

Še precej so kranjske šole preskerbljene z učnimi pomočki za kmetijski nauk. Srenje so sicer k temu le malo pripomogle; več so storili presvitli cesar, ki so bili mnogo šolami darovali Hartingerjeve gospodarske podobe, med katerimi je bilo 40 tabel s slovenskim spisom. Tudi sl. deželni zbor je bil privolil predlanskem 1000 gl. v pospeh kmetijskega nauka na Kranjskem. Iz tega denarja je bil nakupil sl. deželni zbor veliko vertnarskega orodja, ki ga je 24 šolam na Kranjskem podelil. Tudi sadne verte ali šolske drevesnice prištevamo med naj boljše učne pomočke za kmetijski nauk, zlasti pri podučevanju v sadjereji; toda žalostnega serca moram poročati, da v tej zadevi smo pri nas še tudi na slabem.

Iz učiteljskih pisem posnamem, da iz med 90 šol ima le 20 šol svoj sadni vert.

Novi učni in šolski red veleva, da mora vsaka šola imeti svojo bukvarnico. Tej tirjatvi bode kranjsko šolstvo kaj težko kmali zadostilo; kajti do sedaj štejejo kranjske šole komaj 10, k večim 15 bukvarnic svojih.

Kaj pa storiti, da dobimo učitelji potrebnih in koristnih učnih pomočkov?

Postava o šolskem nadzorništvu za Kranjsko ukaže, da mora krajno šolsko svetovalstvo skerbeti, da ima

šola vse potrebne učne pomočke in druge šoli neobhodno potrebne reči. Učitelju spada tedaj naloga, da v sejah krajnega šolskega sveta razlaga korist učnih sredstev. S svojo spretno besedo doseže morda učitelj privoljenje vseh udov v omenjenem svétu, ki potem od srenje tirja napravo zaželenih reči. Ako se pa ta tej postavni zahtevi upira, more se krajno šolsko svetovalstvo pritožiti pri viši šolski oblastniji, ki more srenji kazen v denarji naložiti. Ker je pa srenja dostikrat zeló revna, da more le z veliko žertvijo kaj privoliti, zato naj jo učitelj po nepotrebnem ne nadleguje. Hočem namreč reči, da veliko učnih pomočkov lahko sam učitelj z malimi stroški napravi. Le pridnosti mu je v ta namen treba. Pred vsem naj le učitelj napravlja zbirko malih živalic, hroščev, muh, metuljev in drugih zaželk, zbirko rastlin in zbirko rudnin. Kako se take zbirke osnujejo, učil se je v srednjih šolah. Če pa se v šolah v tem ni izuril, ali če je že to pozabil, omisli naj si primerno knjigo, v katerem se to razlaga, ali pa naj popraša v tem izvedenega tovarša. Pa vsaj zdrava pamet to resno voljo dostikrat podpira.

Ravno tako more učitelj narediti različna orodja, gospodarska in obertnijska, v majhni obliki, t. j. modele. Taka orodja so: plug, brana, lopata, kosa, serp, čoln, mlin itd. Nekatere šole imajo že take modele; naredili so jih po učiteljevem navodu tudi učenci sami.

Ruske mašine za računstvo tudi ni treba ravno drago kupovati pri bukvarjih. Za majhen denar jo naredi domači mizar. In še druge reči si lahko učitelj za male stroške omisli, p. različne mere.

Učitelji, le na delo! Dan danes se od nas tirja, — in po pravici — da gojimo zlasti kazalni in rečni nauk. To moremo pa le tedaj z vspehom storiti, ako imamo dovolj učnih pomočkov.

Pisaje navedeni spis imel sem le 90 sporočil kranjskih ljudskih učiteljev pred rokami; vendar se še vjema s mojimi mislimi tudi sedaj, ko imam še enkrat toliko naznanil v rokah. Le zastran šolskih sadnih vertov in drevesnic bi opomnil, da lepih, prostornih vertov bi imele kranjske šole 20 — 30. Vseh vertičev in drevesnic pa je morda 60 — 70.

Še na slabšem smo s šolskimi bukvarnicami. Okrajnih učiteljskih bukvarnic bi šteli le 4 do 5. Na večrazrednih šolah imajo verh tega učitelji tudi skupno svojo knjižnico. Sicer je še kakih 10 šol, da imajo okrog 50 ali več knjig v svoji bukvarnici.

Sem ter tje ima kaka šola po 10, 15, 20, 25 zvezkov, a take zbirke so komaj vredne imena šolske bukvarnice, katerih pri nas prav za prav le 20 — 25 šteti moremo.

Opazujmo dalje naše revno ljudsko šolstvo. Sicer sem že dovelj šolskih ran odkril, že preveč „jeremijad“ napisal tako, da mi že meni stvar priseda; vendar si ne morem kaj, da ne bi še dalje razne strani šolstva opazoval. Žene me v to neka nerazumljiva notranja moč.

Povedati bodem sedaj skušal, kakošno veselje in misel do šole ima naše kranjsko ljudstvo, in kako ono za svoje šole skerbi. Razvidi se že iz tega, kar smo do sedaj opisali, da se malo briga za šolo; sicer bi ne bilo vse tako na slabem. V kljub temu naj še zapišem v tej zadevi tudi glasove učiteljev.

V nekterih krajih mislijo, da otroci le brati znajo iz molitvenih bukev, je že dovelj; pisati že ni treba.

Navadno pravijo: naši otroci bodo le kmetje; zato-rej je dosti, da le eno leto hodijo v šolo, ne pa 6 ali celó 8 let. V drugih krajih skerbi ljudstvo le za to, da otroci opravijo prvo spoved in sv. obhajilo; potem jih koj iz šole vzamó. Mislijo, da je šolstvo nepotrebna reč

ali celó nekdanja tlaka. Da se tako napačno in škodljivi o šoli sodi, izvira iz tega, ker tako govoreči starši in drugi niso hodili nikoli v šolo in ne poznajo koristi šolstva. Iz te nemarnosti sledi tudi, da se za šolo tako malo skerbi. Srenja, t. j. občinski zastopniki se ne brigajo za redno učiteljevo plačevanje, za popravo šolske hiše, za napravo učnih pomočkov, šolskega orodja, šolskih knjig za revne učence; starši ne kupujejo svojim otrokom potrebnih šolskih reči, in tako pride, da more šolstvo zaostati.

So sicer med omikanimi možmi, ki so tudi v tej stvari zelo dobro misleči, sicer pa le polno sladkih besedi. Besede so toda le besede; djanj potrebujemo, djanja hočemo imeti!

To se sme zlasti tirjati od šolskih mož, od mož v krajnem in okrajnem šolskem svetu, od naših šolskih svetovalcev, ki naj nam pomagajo z djanjem in svetom iz naših rev in nadlog!

Sedaj, ko govorimo o veselji, mislih in skerbi do šole, naj mi bode dovoljeno, da spregovorim o tistem vprašanji, ki je bilo tudi letos v slovenskih časnikih na dnevnem redu, namreč o „slovenskem duhovstvu z ozirom na slovensko ljudsko šolstvo“.

Tega vprašanja bi se sicer najrajše izogibal, pa zastran važnosti naj tudi o tem svoje pozvedbe in misli razodem.

Začetniki mnogih žol na Slovenskem so bili duhovniki. V marsikterem kraju so dušni pastirji dolgo let sami šolo vzdrževali. Bili so toraj oni tudi kot pravi domoljubi sploh čislani. Pripetilo pa se je, da se je v dunajskem državnem zboru sklenila šolska postava, po kateri nehajo biti zgolj duhovni šolski nadzorniki, po kateri je veliko pravic do šole, ktere so bile le v

rokah duhovnov, došlo učiteljem in občini. In še nekaj drugih določeb je v postavi od 25. maja 1868, katerih omenjati bi bilo od več; kajti na našo šolstvo so brez vpljiva.

Vsled te pre naredbe je pa počil glas po naši domovini, da so duhovni postali merzlejši do šole; kar se je iz marsikterih znamenj spoznati moglo. Taka novica je pa gotovo osupnila vsakega, ki ceni imenitnost šolstva; kajti glavni podporniki šolstva so svojo pomoč odtegnili.

Zanimivo je gotovo zvediti, kako se toraj duhovščina gledé šolstva véde. Ker je okrog 100 duhovnov, ki so predsedniki v krajnem šolskem svetu, in ker se jih morda je ravno toliko za krajne šolske nadzornike imenovalo; terditi bi se smelo, da večina duhovnov na Kranjskem je vendar še šoli več ali manj vdana.

Iz učiteljevih naznanil morem povedati le to, da samo v 23 pismih so duhovni omenjeni.

O 12 dušnih pastirjev se bere, da se nikakor ne vjemajo z novimi šolskimi postavami, in da za tega del ali pa iz drugih vzrokov učitelju in njegovi nalogi nasprotujejo. O ostalih 11 pak je povedano, da so šolski prijatelji in dobrotniki.

Stvar ta, namreč razmero med sedanjo našo duhovščino in našim šolstvom, je toraj dovelj jasna. Postava je cerkvi in duhovnom kratila nekaj pravic, ktere je pa dala učiteljem in srenji, ki sta jih tudi tirjala kot svojo naravno pravo, in jih z veseljem sprejela. Srenje in učitelji so pa zopet tako modri in previdni, da častna mesta podeljujejo za to sposobnim možém, namreč duhovnom, ki so morali popred edini za šolo skerbeti, med tem ko se sedaj več mož skupno za blagor šolstva posvetuje.

Mislím, da šoli, tako dobri napravi, kjer je sama nedolžna mladina, ne more blagi človek zopern biti. Vsaj naše domače šole niso brezverske; vsaj so v njih le katoliški, ne judovski, protestantovski ali celo brezverski učitelji; vsaj se otroci podučujejo v keršanskem nauku, in hodijo k sv. mašam in cerkvenim opravilom. Šola v istini tudi ni od cerkve ločena; kajti cerkveni zastopniki so v krajnem, okrajnem in deželnem šolskem svetu, in duhovni so še pri vsaki šoli imenitni del učiteljstva!

Učitelji ali srenje tudi pri nas ne želijo, da bi se duhovni šolstvu odtegovali.

Vi učitelji in srenjski možje pa, ki ste hrepeneli po pravicah, sprejeli ste s temi vred tudi velike velike dolžnosti! Pazite, da jih boste vestno spolnovali, sicer niste vredni niti pravic, niti lepega imena šolskih svetovalcev!

Prikorakali smo zopet do zeló važnega predmeta; učitelji bodo rekli: do najvažnejšega, in jaz jim priterjujem.

Ta predmet je učiteljska plača. Rajše bi učiteljem koj plače zboljšal, rajše jim podelil denarne podpore, ko bi jih mogel, nego o tem govoriti. Pa ker so že tožbe in prošnje dan danes sploh v navadi, naj še jaz za svoje sobrate malo besedi spregovorim.

Učitelji ljudski nismo duhovi, ki ne potrebujejo niti živeža niti obleke niti stanovanje; učitelji tudi nismo puščavniki, ki se živé le od sladkih koreninic in čiste vode; tudi ne moremo stanovati v sodu, kakor je storil znani gerški modrijan. Še manj pa nam zboljšajo naše revno stanje — dobre besede, ki se nam sem ter tje ponujajo mesto kruha, mesto boljše plače. —

Učitelji sedanjega časa nimamo kreposti gerškega

modrijana in bogoslužnih puščavnikov. Edina naša čednost v tej zadevi bi bila „poterpežljivost“, ktera pa mora biti učitelju prirojena, kedar je med nemirno mladino, in kedar berači pri županu krajcarjev, in pri kmetu ovsa, ječmena, prediva i. t. d.

Učitelji imamo marveč enako drugim omikanim stanovom, duhovnom, uradnikom i. t. d. mnogotere slabosti. Učitelj bi namreč rad užival tako hrano, kakor gospod kaplan in kak gospod uradnik; učitelj bi rad nosil tem gospodom enako obleko; učitelj bi rad stanoval v tako čednih izbah, kakor jih imajo omenjeni gospodje. Tudi bi rad svoje otroke spodobno oblačil in jim potrebne izreje in poduka preskerbel. Mislím, da se učitelju ne bo očitalo prederznost, če to želji in če bi mu to kdaj storiti mogoče bilo. Smem terditi, da je učiteljski stan zeló tako imeniten, kakor je duhovski in uradniški. Ali se pa učitelji v tem smislu plačujejo?!

Pa poglejmo, kakošne plače imajo kranjski učitelji. Še naprej naj bode omenjeno, da okrog 100 kranjskih učiteljev dobiva svojo plačo samo v denarji, okoli 90 v denarji in biri, in morda 10 dobiva svoj zaslužek samo v biri.

Take le plače imajo kranjski ljudski učitelji:

15 učiteljev ima 100 — 150 glđ. na leto;

60 „ „ 150 — 200 „ „ „

54 „ „ 200 — 250 „ „ „

58 „ „ 250 — 300 „ „ „

40 „ „ 300 — 350 „ „ „

21 „ „ 350 — 400 „ „ „

9 „ „ 400 — 450 „ „ „

4 „ „ 450 — 500 „ „ „

4 „ „ 500 — 600 „ „ „

3 „ „ 600 — 700 „ „ „

Plača je vzeta po večem iz „fasijonov“.

Učitelji duhovnega reda frančiškanskega, ki nimajo za svoj posel skoraj nič povernila, niso všteti v tej sestavi.

Plače kranjskih ljudskih učiteljev, ki smo jih tû v-verstili, pa ti ne dobivajo samo kot učitelji, temveč tudi za orglavska in cerkveniška opravila; kajti $\frac{3}{4}$ kranjskih učiteljev so ob enem tudi orglavci in mežnarji, kar jim zlasti veliko opravkov prizadeva, če osebno ali po hlapcu to delo izveršujejo.

V tem se tudi vsa poročila strinjajo, da bi se cerkvenikova opravila ločila od učiteljskih služeb; kajti to jim v resnici vendar le malo donša, ker morajo — če osebno cerkev ne oskerbljujejo — hlapce kaj drago plačevati. In zato, kar hlapec zagreši, je na zadnje vendar le učitelj odgovoren.

Kako se pa naštete pičle plače našim učiteljem odrajtujejo? Morda lepo v redu?

Za odgovor na to vprašanje podajam nekaj glasov učiteljev samih o njihovem materjalnem stanu:

Učitelj A mi piše: „Učiteljeva (moja) plača je le majhina. Pa še od te tako in toliko ne dobivam, kakor kaže „fasijon“. Podučiteljeva plača je pa posebno majhina, in se prav neredno odrajtuje; veliko časa se pri biri izmudi, dolgo je treba na ljudi čakati, in na zadnje se še vendar dosti zgubi“.

Učitelj B pravi: „Učiteljeva plača je „kencano kumerna“, naj slabejša iz med vseh šol v naši okolici. Pri tolikem trudu dobiva učitelj iz srenjske blagajnice 105 gl.; od mežnarije dobiva v denarjih okoli 25 gl. in 30 — 40 centov sena, pa si zraven mora sam travnik gleštati, in v denarji okoli 80 gl. bire od orgljanja. Pri toliko obilnem številu otrok in pri tako slabi plači noben ptuji učitelj, zlasti ako bi imel družino, obstati mogel ne bo,

kakor pisavec to službo popustil bo. Ali se bo mogla plača zboljšati, ali pa bo dobila tukajšnja služba naslov: „Strafkondition“, in bo z vsakim letom moral učitelj s trebuhom za kruhom“.

Učitelj C piše: „Mojo majhino plačo dobivam pri 7 županih v fari; plačuje se prav neredno; človek mora za vsak krajcar te ošabne ljudi prositi“.

Učitelj Č toži: „Učiteljeva plača je slaba; dobiva se neredno; obstoji v biri od hiše do hiše, z hriba v hrib, iz doline v dolino“.

Učitelj D pripoveduje: „Majhino plačo moram vsakega pol leta od hiše do hiše pobirati, in se s tem pet dni zamudim. Marsikteri bi mi vtegnil zaverniti, rekoč: Zakaj pa župan ne pobira tega denarja? Toda britka skušnja me je učila, da na ta način — če župan pobira — ne pridem nikdar k svoji plači, in reči morem, da od župana nisem nikoli 10 gld. skupej prejel“.

Učitelj E: „Na tej službi sem že 4 mesece, a krajcarja še nisem prejel“.

Učitelj F: „Prihodki se mi neredno ali celo nič ne odrajtujejo; že 14 prošenj sem v tej zadevi na glavarstvo vložil, in vendar se nič ne zgodi“.

Učitelj G: „Kar zadeva denar, se prav zanikerno odrajtuje, šolskega denarja zastane vselej čez polovico, in treba je toževati in prositi, predno se kaj „izfehta“. Pri tožbah se pa tako počasi vleče, da imam zmirom po tri leta stare dolžnike. Tako toževanje vsako leto je pa tudi velika neugodnost za šolo; kajti učitelj pride za tega del ob vso veljavo in vdanost; če pa ne toži, pa nič ne dobi“.

Učitelj H: Učiteljeva plača je tako slaba, da je vsak hlapec bolje plačan, nego učitelj; obstoji v 219 gl. in se dobiva pri davkariji. Toda od tega denarja moram plačati na leto 20% dohodnine, ostane mi toraj komaj 180 gld“.

Naj zadostujejo te žalostne vesti, ktere prebravši bi se mogel človek bridko zjokati, da se učitelj, dobrotnik človeški, tako beraško plačuje! Zagotovljam toda, da takih glasov in tožeb bi lahko 40 do 50 napisal.

V vseh sporočilih mi je 80 učiteljev prav zeló tožilo, kako neredno dobivajo svoje pičle plače.

Take revne plače znajo na Kranjskem deliti srenje; kajti te po večem vse kranjske ljudske šole vzderžujejo. Se ve, da za orgljanje in mežnarijo se dobiva nekoliko iz cerkvenih blagajnic. Sem ter tje imajo šole patrone, ki več ali manj k učiteljevi plači dodajo. Tudi iz normalnega šolskega zaklada se učiteljem naverže v nekterih krajih mali dodatek.

Iz koliko kotov dobiva učitelj svojo plačilice, je sploh znano. Kot učitelj dobiva po županu od srenje nekaj denarja, po hišah pobira razna žita, predivo i. t. d.; otroci mu donašajo šolnino, ktera je v „fasijono“ navadno visoko zaračunjena, a učitelj nikoli toliko ne dobi. O šolnini mi piše učitelj: „Šolski denar se malokje ali pa nikjer redno ne odrajtuje; in je eden poglavitnih vzrokov, ki ljudem šolo pristuduje. Učitelj se spremeni pri pobiranji šolskega denarja iz učenika v berača ali pa beriča, pride ob veljavo pri starših in dosledno tudi pri otrocih. Šolski denar zasluži z vso pravico ime: „kervavo pridobljeni in zasluženi denar“.

Kot mežnar dobiva razne dohodke od pogrebov, porok, kerstov i. t. d. Za orgljanje pa se mu v več krajih nič ne plačuje. Kot oglednik merličev dobiva nekaj krajcarjev, in vkljub temu, da ima toliko opravkov, živa le malo hvaležnosti — v denarji.

Kako težko kranjski učitelji pri taki pičli plači izhajajo, si lahko mislimo, posebno če preudarimo, da imajo tudi veliko družine. Iz sprejetih naznanil morem

sklepati, da je okoli 200 učiteljev oženjenih; le 80 je toraj samcev, a ti imajo po večem pri sebi revno mater, sestro, katero je treba tudi prerediti.

Iz med oženjenih učiteljev imajo nekteri obilo otrok. Nekteri so mi povedali tudi število. Tako sem bral, da imata dva učitelja po 10 in 11 otrok, 4 učitelji pa 9, 8 po 8, veliko po 7 otrok i. t. d. Ko bi otroke vseh oženjenih učiteljev seštel, bilo bi jih morda 500 — 600; tedaj bi prišli poprek izračunjeno na vsakega oženjenega učitelja po trije otroci. Pri tej priložnosti mi je marsikteri učitelj potožil, da ne more zavolj denarnih zadreg svojih dec po želji v večje šole pošiljati, da bi se bolj izobražili. Kako more to staršem bitko biti!

Naj povem še nektore osebno sti od naših učiteljev.

Okoli 120 učiteljev je doveršilo učiteljsko pripravnico v Ljubljani, okoli 80 v Idriji, drugi pa v Celovcu, Gorici, Celje, Mariboru i. t. d.

Sicer pa je okoli 100 naših učiteljev doveršilo samo ljudsko šolo ali nekdanjo normalko v Ljubljani in na drugih glavnih šolah. Drugi učitelji so dokončali po 1, 2, 3 in 4 niže razrede srednjih šol. 30 — 40 učiteljev ima po 1, 2, 3 in 4 više razrede omenjenih šol.

Kranjski ljudski učitelji po starosti:

93 učiteljev 20 — 30 let,

73 „ 30 — 40 „

37 „ 40 — 50 „

27 „ 50 — 60 „

19 „ 60 — 70 „

2*) „ 70 — 80 „

Kranjski ljudski učitelji po službenih letih:

50 učiteljev služi 1 — 5 let,

*) 0 18 učiteljih mi ni znana starost.

60 učiteljev služi	5 — 10 let,
100 „ „	10 — 20 „
25 „ „	20 — 30 „
20 „ „	30 — 40 „
12 „ „	40 — 45 „
2 „ „	45 — 50 „
1 „ „	51 „

Naj si konečno prederzнем še o izobraženosti in omiki naših učiteljev svoje skušnje in misli razodeti.

Naši učitelji niso sicer „galantómi“ v smislu mestnih gospodičev; so pa v svojem stroku in v praktičnih znanostih še dovolj zvedeni. Zlasti so za svoj poklic vneti, akoravno jim njihovi stan le terne rodi. Da se tudi niso veliko šolali, vendar so si s svojo pridnostjo in lastnim izobraževanjem pridobili precej vednosti.

Posebno dobro so izurjeni v maternem jeziku; večina piše zeló dobro slovenščino. Vidi se, da jim je domača stvar pri sercu. Smemo pa tudi učitelji na marsiktere svoje tovarše ponosni biti; kajti odlikujejo se nekteri kot pravi šolski možje, kot pedagogi, kot slovenski šolski pisatelji!

Preveč pa tudi ne smem kranjsko učiteljstvo v nebesa povzdigovati; kajti med njimi je pa tudi nekaj mlačnežev in nemarnežev, ki bi bili bolje storili, da bi se nikoli k šolstvu podali ne bili.

Kako se pa skerbi za izobraženje novih, mladih učiteljskih moči?

V ta namen se je pred kratkim časom v Ljubljani iz dveletne osnovala štiriletna učiteljska pripravnica, na kateri podučujejo nove in zeló dobre moči v prav mnogih predmetih.*) 4. leto te učilnice se bode še le za dve leti pričelo s sedanjimi pripravniki 1. leta, katerih je 20. V

*) Ukaz n. ministra od 1. avgusta t. l. je to spremenil.

2. in 3. tečaju je pa skup le 13 pripravnikov, kateri bodo le malo pomanjkujočih učiteljev nadomestili. Da se mladenči rajši podajajo v učiteljsko izobraževalnico, da se rajše izvolijo težavni učiteljski stan; deli vlada prav obilo pripravnikom ustanove ali denarne podpore po 100 gld. na leto.

Pripravniki pa, dobivši tako pomoč morajo se zavezati, da bodo vsaj 6 let pri učiteljstvu ostali.

Na lj. učiteljski pripravnici se nauki razlagajo v nemškem in slovenskem jeziku, vendar se nam dozdeva, da nemščina nadvlada, kar je za nastopne slovenske učitelje zeló napak. Še slabše pa je, da se rabijo skoraj le nemške učne knjige, kakor da bi nobenih slovenskih ne imeli. Učitelji se na ta način navadijo po večem le nemških izrazov, in kedar pridejo na slovensko šolo, morajo se na novo v slovenskem jeziku učiti. Nekteri predmeti se tudi nekako učeno prednašajo, ter se premalo ozira na prihodnjo učiteljevo delovanje — v kmečki šoli na deželi, kjer je treba imeti veliko praktične znanosti, a manj visoke modrosti. Ena sama učiteljska pripravnica za prihodnost pa ne bode zadostovala.

To hočem v sledečem dokazati:

Rečeno je že bilo, da bode Kranjska v malem času potrebovala 200 učiteljev. Že sedaj jih obilo primanjkuje. To pride namreč od tod, ker veliko naših učiteljev se preseljuje na Štajersko, kjer se učitelji boljše plačujejo, kakor pri nas, in kjer jim tudi šolskih mož primanjkuje.

Tako se je bati, da tudi v prihodnje na ta način naša ožja domovina zgubi kaj učiteljev; kajti tudi v prihodnje bodo plače na Štajerskem boljše od naših.

Od sedajnih učiteljev pa bodo nekteri pomerli, drugi bodo po novih postavah dobili pokojnino. Tedaj nam bode manjkalo gotovo toliko učiteljev, da jih ljudska

učiteljska pripravnica ne bode mogla nategniti. Verh tega je pomisliti, da se mladenči ne bodo posebno radi vpisovali v učiteljsko pripravnico ljubljansko, ker traja cele 3 leta. Če že zamorejo šolati se, rajše bodo hodili v više razrede srednjih šol; kajti po doveršenih teh šolah nadjati se morejo boljše prihodnosti, nego pri revnem učiteljstvu na Kranjskem.

Premišljevaje te okoliščine nasvetoval bi, da bi se v kakem drugem mestu na Kranjskem osnovala tri-razreda učiteljska pripravnica. Ker je že na Gorenškem niži realni gimnazij, ker ima tudi dolenska stran svojo srednjo šolo; pravično bi bilo, da bi se pa nova uč. pripravnica Notranjcem privoščila. Za to pa bi bila naj primernejša Idrija, kjer je bila že 13 let enoletna izobraževalnica za učitelje, katerih se je tu 198 izšolalo. Idrijsko mesto je iz mnogih vzrokov za to prav primerno. Pervič je mesto prav mirno, kakor nalašč za učenje, ker nima nič nepotrebnih zmotnjav. Drugič je stanovanje in hrana tukaj prav po ceni tako, da lahko najrevnejši kmet svojega sina v Idriji vzderžuje. Ako bi vlada tukajšnjim pripravnikom ustanove le po 50 gld. delila, bi imela toliko vspeha, kakor v Ljubljani s 100 gld. Tretjič je v Idriji že dobro vredjena 4 razredna ljudska šola, ki bi kot vadnica za učiteljske pripravnike prav dobro vstrezala.

Verh tega bi bilo zahtevanje še druge uč. pripravnice na Kranjskem z ozirom na druge dežele prav opravičeno; kajti Dalmacija ima za 61.000 za šolo ugodnih otrok 2 učiteljski pripravnici, Šlezija na 69.000 otrok 2 pripravnici za učitelje in 1 za učiteljice, Primorsko za 73.000 otrok 4 pripravnice in tudi drugod so v tej zadevi na boljšem. Le na Kranjskem je za 58.000 za šolo

ugodnih otrok — toliko se je šteje po najnovejši štatsiki od l. 1870 — samo 1 pripravnica za učitelje.

Za izomiko kranjskih učiteljev so pripomogli nekoliko kmetijski tečaji na Dunaji in Gracu, ter lanski nadaljevalni tečaj v Ljubljani.

Učitelje slovenske že 11. leto budi naš „Tovarš“, kateri se pa od strani učiteljev in drugih le premalo duševno in materjalno podpira. Učitelje kranjske družijo: „Učiteljsko društvo za Kranjsko v Ljubljani“, „Okrajno učiteljsko društvo v Černomlji“, „društva okrajnih učiteljskih bukvarnic v Idriji, Vipavi“ i. t. d.

Napoveduje se tudi društvo „Šola“ s sedežem v Idriji, ki bode materjalno podpiralo kranjsko ljudsko šolstvo s tem, da bode z dobljenim denarjem šolam nakupovalo učne pomočke, šolske knjige, i. t. d.

Za izobraženje naših učiteljev je tudi vlada nekaj storila s tem, da je nekterim učiteljem poslalo knjige za njih daljno izobraževanje. Pa vendar se je za povzdigo omike naših učiteljev še le premalo storilo od strani vlade in društev.

Še manj se pa pri nas drugi stanovi, zasebne osebe in razna nešolska društva za šolo menijo. V vseh drugih deželah je splošnemu ljudstvu, zlasti pa omikanim, šola bolj pri sercu, kakor pri nas. —

Ker smo že vse poglobitnejše reči o našem revnem ljudskem šolstvu menda dovolj razložili, naj h koncu dodamo še spregled, iz kterega se vidi, kako se je to šolstvo v poslednjih 20 letih razvijalo.

Leto	Š t e v i l o											
	vseh ljudskih	sloven- skih	nem- ških	slov.- nemških	za šolo		šola obi- skajajočih	kuracij	ka- tetetov	učiteljev in podučit.	učite- ljic	šolskih poslo- pij
					š o l	o t r o k						
1851	105	61	11	33	57.629	12.296	—	116	140	33	—	
1852	111	50	13	48	60.081	12.410	—	296	136	34	84	
1853	117	52	9	56	56.198	14.859	—	—	147	40	91	
1854	184	89	18	77	55.681	16.628	—	286	153	47	94	
1855	208	103	11	94	56.684	19.012	—	286	163	49	104	
1856	227	110	14	103	—	40% za šolo ugod.	—	286	171	49	—	
1857	239	—	—	—	54.193	24.711	—	287	179	49	109	
1858	240	105	20	115	54.065	26.723	—	288	192	50	117	
1859	240	108	18	114	39.176	29.001	—	288	204	50	128	
1860	238	96	18	124	52.554	30.063	—	288	206	52	143	
1863	230	128	18	84	51.379	28.667	—	288	224	50	156	
1864	233	163	17	53	51.007	23.450	—	288	233	50	160	
1865	234	205	19	10	43.001	26.834	—	287	260	41	234	
1868	248	167	21	60	49.449	32.315	—	287	248	50	195	
1869	247	168	21	58	48.259	31.235	—	—	279	35	224	
1870 ¹⁾	247	—	—	—	58.426	32.016	—	—	316 ³⁾	40	—	

¹⁾ Stan šolstva v letih 1861, 1862, 1866 in 1867 je pisatelju neznan, kakor tudi še nekatere date v tem spregledu.

²⁾ Všteti so povsod vsakdanji in nedeljski učenci.

³⁾ Poslednje število ni prav verjetno, razen če so všteti učitelji šol za silo.

Od leta 1850 je toraj naše šolstvo vidno napredovalo. Poseben velik korak je bilo storilo v prvem desetletji, od 1850—1860, potem se je pale počasi dalje pomikalo.

Razgovor o sedanjem stanu našega ljudskega šolstva — o postavah za napravljanje in vzdrževanji ljudskih šol in za pravne razmere ljudskih učiteljev govorili bodemo na zadnje — končamo s serčno željo, da di se naše šolstvo kmalo vsestransko zboljšalo, zlasti da bi se kmalo več šol ustanovilo, in da bi ubogim našim učiteljem kmalo došla milejša doba! Bog pomози!

Ljudsko šolstvo po drugih deželah.

Da bodemo stan kranjskega šolstva prav razumeli, treba se je ozreti tudi v druge dežele, ter pozvedati, kako je drugod v tej zadevi. Za tega del bode dobro, da malo opazujemo šolstvo v deželah avstrijskih, ki so zastopane v državnem zboru.

V devetih deželah je ljudsko šolstvo v boljšem stanu, kakor pri nas. Te dežele so: Tirolsko, Moravsko, Gor. Avstrijsko, Dol. Avstrijsko, Predalpsko, Šlezija, Salcburško, Štajersko, Česko.

4 dežele (Primorsko, Galicija, Bukovina, Dalmacija) imajo slabše šolstvo od Kranjskega.

Večina teh dežel je nove šolske postave z veseljem pozdravljala. To se more reči zlasti o učiteljih. Le državno-pravna opozicija na Českem, nekoliko tudi na Moravskem in v Šleziji, in duhovstvo na Tirolskem, Kranjskem in Štajerskem, je novim postavam nekoliko nasprotovalo.

Perva je bila manj zoper postave same na sebi, timveč proti ustavovernemu državnemu in deželnemu zboru, ki sta postave vstvarila in proti novim imenovanim nadzornikom, ki so iz narodnega obzira Čehom nevsječni. Duhovščina je pa postavam nasprotovala iz svojega cerkvenega stališča. Toda obe opoziciji se že pomirujete, in nadjati se je v kratkem sprave.

Stan avstrijskega ljudskega šolstva v posamesnih deželah razviden bode naj bolj iz sledečega spregleda, ki smo ga vzeli iz letnega (1870) sporočila ministerstva za nauk in bogočastje, in ki ima najnovejša sporočila (od leta 1870.):

D e ž e l a	Števílo ljudskih šol	Števílo		Postavno za šolo ugodni	Šolo obiskajoči	Na 100 za šolo ugodnih spada šolo obiskajočih	
		učiteljev	učiteljic brez obertnij- skih učiteljic			sploh	postavne starosti (6—14 l.)
Dol. Avstrijsko	1.154	2.270	85	208.991	184.283	88.17	80.56
Gor. Avstrijsko	467	795	30	78.209	74.806	95.65	90.80
Šaloburško	144	186	40	15.500	12.831	82.80	77.40
Štajersko	747	1.076	100	129.912	98.438	75.77	70.00
Koroško	309	336	37	39.074	32.430	83.96	76.41
Krañjsko	247	316	40	58.426	32.016	54.82	51.37
Terst z okolico	19	130	10	13.330	8.803	66.19	60.15
Goriško	162	168	54	27.286	15.256	55.88	51.28
Istrija (1869)	138	207	52	33.048	13.013	39.43	36.40
Tirolsko	1.800	1.400	772	86.540	95.950	110.92	96.20
Predarelsko	198	289	23	11.882	14.447	121.40	100.00
Česko	3.899	6.417	90	670.224	642.765	95.92	88.80
Moravsko	1.821	2.656	53	250.390	254.097	101.48	94.65
Šlezija	451	600	45	69.298	62.591	90.33	89.47
Galicija (1869)	2.476	3.163	1.788	12.637	163.917	20.19	} se ne more natančno izvediti.
Bukovina (1869)	151	169	7	77.462	9.200	12.00	
Dalmacija	216	335	50	61.371	9.394	15.30	

Na Dolenjem Avstrijskem je šolstvo že prav lepo razvito. Tam spada na 100 otrok za šolo ugodnih 88 šolo obiskajočih *). Šolske postave so se sicer tu zakasnilo, tako, da se še le sedaj vpeljujejo. Plače ljudskih učiteljev so že po večem vredjene, vendar niso posebno velike. Srenje so v ta namen vverstene v tri razrede s 600, 500 in 400, učitelji meščanskih šol pa 500 gold. letne plače. Vsi učitelji pa dobodo 10% petletne doklade do 30. službenih let. Ravnatelji in nadučitelji imajo v 1. razredu 200, v 2. razredu 100 in 50 gld. v 3. razredu. Ravnatelj ima prosto stanovanje ali 30% odškodovanja. Na Dunaju imajo učitelji za stanovanje najmanj 150 gold. na leto. Tisti podučitelji, kateri še nimajo učiteljskega spraševanja, imajo le nagrade in sicer v 1. razredu po 360, v 2. in 3. razredu pa po 200 gld. Podučitelji, ki imajo to učiteljsko spričalo, imajo v 1. razredu 75%, v 2. in 3. razredu pa 60% učiteljeve plače.

Na Spodnjem Avstrijskem spoznavajo zlasti srenje in deželni zbor koristi dobrih šol, kar se v tem kaže, da se ustanovljajo nove šole, zlasti meščanske in više dekliške šole, da se zidajo lepa šolska poslopja in učiteljem plače povišujejo.

V tej zadevi se odlikuje zlasti Dunaj, ki je napravil v zadnjem času več šestrazrednih in meščanskih šol. Odpravil je tudi nadležni šolski denar. V tem naj bi ga pač tudi druge srenje posnemati hotele.

Po prizadevanji okrajnih šolskih nadzornikov napravili so na Dolenjem Avstrijskem skoraj v vsakem šolskem okraji okrajne učiteljske bukvarnice, za ktere so pa vendar le učitelji sami naj več potrosili.

*) Na Kranjskem le 54.

V tej deželi se je skerbelo zlasti za telovadstvo. Deželni zbor je odločil ustanove za tiste učitelje, ki pridno telovadijo.

V počitnicah so se učitelji v 6 krajih v telovadstvu izobraževali.

Kaj vseč nam je ljudsko šolstvo na Gorenjem Avstrijskem. Postava o šolskem nadzorništvu se je tu lansko leto izpeljala. V deželnem š. svetu, v okrajnih in krajnih šolskih svetih te dežele ni zastopano katoliško duhovstvo; kajti škofijski ordinarijat je svojim duhovnom prepovedal vstop v nove šolske urade.

Postava o napravljanji in vzdrževanji ljudskih šol, in o pravnih razmerah lj. učiteljev rodila je v tej deželi najlepši sad. Vstanovlja se namreč več novih šol, napravile so se 4 trirazredne meščanske šole, pomnožujejo se šole z razredi, deli se učiteljem že pokojnino i. t. d.

Na Zgornjem Avstrijskem so šolske srenje po številu stanovalcev razdeljene v tri razrede. Učitelji srenj čez 2000 stanovalcev imajo 600, v srenjah z 2001 — 4000 stanovalcev 700 in v srenjah s čez 4000 stanovalci 800 gld. letne plače.*) Petletne doklade imajo učitelji po 50 gld. do 20. službinega leta in podučitelji po 25 gld.

Podučitelji imajo 400 gld. letne plače. Učitelji in podučitelji imajo prosto stanovanje ali pa 15% odškodovanja. Ravnatelji v šolah, kjer je več učiteljev kakor dva, imajo po 100 gld. doklade. Ta dežela skerbi po tem takem najbolj za učitelje.

Na Solnograškem je šolstvu nekoliko slabše, kakor na Dolenjem in Gorenjem Avstrijskem, vendar je še precej na terdem. V šolo hodi 82% otrok za šolo ugodnih. Nove šolske postave so že popolnoma vpeljane;

*) Po tej postavi ima 328 učiteljev 600, 95 učiteljev 700 in in 27 učiteljev 800 gld. letne plače.

sprejeli so jih vsi stanovi z veseljem. Učitelji se plačujejo iz deželnega zaklada. Zarad plače poslednjih so srenje razdeljene v 4 razrede. Učitelji v srenjah 1. razreda imajo 600, v 2. razredu 500, v 3. razredu 400, v srenjah 4. razreda pa 300 gld. letne plače. Učitelji meščanskih šol imajo po 600 gld. Zraven tega dobivajo učitelji vsakih pet let 10% doklade od najnižje letne plače do 30. službinega leta. Ravnatelji in nadučitelji 1. in 2. razreda imajo za svoja opravila po 300 in 200 gld., v srenjah 3. razreda 200 in 100 gld. in v srenjah 4. razreda po 100 in 50 gld. doklade. Vsaki ravnatelj ima v 1. in 2. razredu najmanj dve sobi za stanovanje ali pa 40% odškodovanja in 30% v vseh drugih srenjah. Podučitelji imajo 60% najnižje letne učiteljeve plače v tej srenji. Ako se s tem ne doseže 250 gld., mora vendar podučitelj imeti najmanj 250 gld. letne plače. Vsled omenjene razdelitve srenj spada jih:

24	v 1. razred	s 600 gold.,
52	v 2. "	s 500 "
49	v 3. "	s 400 "
19	v 4. "	s 300 "

Štajersko ima tudi še dobro ljudsko šolstvo. V šolo jih hodi od 100 ugodnih otrok 75. Nove postave so se po večem že vpeljale. Vsled postave o šolskem nadzorništvu so na Štajerskem 3 mestne in 64 okrajnih šolskih svetov.

Na spodnjem Štajerskem je izpeljava novih postav naletela na mnoge ovire. Iz národnega obzira je sedajno šolstvo za štajersko Slovincem sem ter tje škodljivo. To izhaja od nemškega deželnega šolskega sveta v Gracu in od nekterih nemškutarskih okrajnih šolskih svetov na južnem Štírskem, ki še slovenskim kmečkim šolam nemščino vsiljujejo. Postava sama na sebi tega ni kriva,

ampak narod sam, ki voli v take važne svete nasprot-nike slovenskega jezika.

Tudi zamotan način, po katerem se na Štajerskem šolstvo vzderžuje, in pobir šolnine, je zbudilo na sloven-skem Štirskeem več nevolje. Sicer se že tako razumeva, da je človek nevoljen, kedar more plačevati. Pa srenje so same tudi krive, če se v šoli tako ne podučuje, ka-kor je njih želja; vsaj imajo srenje v tem vsaj nekaj veljavne besede.

Za materjalni stan ljudskih učiteljev je na Štajer-skem dovelj dobro poskerbljeno. Tù so namreč 4 raz-redi šolskih srenj z letno plačo 700, 600, 500 in 400 gld. Učitelji meščanskih šol, katerih že štejejo 4 do 5, imajo po 700 gld. letne plače. Petletna doklada znaša 10% do 30. službinega leta. Ravnatelji imajo 200, nadučitelji 100 gld. v 1. in 2. razredu in 50 gld. v 3. in 4. razredu. Ravnatelj ima prosto stanovanje ali 25% odškodovanja. Podučitelji imajo 60% učiteljeve plače.

Koroško ljudsko šolstvo je mnogo boljše od Kranj-skega. Za 39.000 za šolo ugodnih otrok, katerih 83% šolo obiskuje, ima 309 ljudskih šol. Šolstvo in učitelji se na Koroškem visoko spoštujejo. Temu ne majhen dokaz je to, da v koroškem deželnem zboru so 4 po-slanci učiteljskega stanu. Deželni zbor je pa tudi šolstvu privolil velike denarne podpore iz deželne blagajnice, in sicer še preden so ga nove postave v to vezale. Na Koroškem so po vladinem predlogu osnovali okrajne šolske blagajnice, iz katerih učitelji svoje plače prejemajo. Šol-ske srenje so tù razdeljene le na tri razrede, in učitelji imajo po 600, 500 in 400 gld. na leto. Učitelji me-ščanskih šol imajo 600 gld. letne plače. Petletne doklade so kakor na Štajerskem. Ravnatelji in nadučitelji imajo v srenjah 1. razreda 300 in 150, v srenjah 2. razreda

200 in 100 gld., in v srenjah 3. razreda pa po 100 in 50 gld. doklade.

Vsaki ravnatelj ima prosto stanovanje ali pa po krajnih okoliščinah primerno stanovanje. Podučitelj ima 60 % učiteljeve plače.

Na Koroškem so se nove šolske postave koj oprijele. Nasprotovanja ni bilo nobenega. Koroški učitelji se čversto gibljejo, kar zelo pospešuje učiteljsko društvo v Celovcu.

Meščanskih šol na Koroškem še nimajo; vendar ugibujejo šolske gosposke, kje in kako bi se osnovale. Slovenski jezik se pa na slovenskem Koroškem slabo goji v dotičnih ljudskih šolah. Nemščina menda po vseh navlada.

Na Goriškem se ljudsko šolstvo ne more kaj prida okrevati. Zelo v takem stanu je, kakor na Kranjskem, zlasti gledé šolskega obiskovanja. Največ šteje še šol za silo, ktere so pa duhovni še dovelj dobro oskerbovali. Nove šolske postave so se toliko izpeljale, da so razni šolski sveti po večem ustanovljeni, in da so okrajni šolski sveti učiteljem postavne plače zboljšali. Novih šol se je le še malo malo osnovalo. Nevgodne krajne okoliščine — hribovi po Tominskem in revščina zlasti po Krasu, so to do sedaj ovirale.

So pa tù 4 razredi šolskih srenj s 600, 500, 400 in 300, za meščanske šole (še nobene ni) pa 600 gld. letne plače. Petletne doklade so kakor popred. Ravnatelji in nadučitelji imajo v 1. in 2. razredu po 300 in 200, v 3. razredu pa po 200 in 100, v zadnjem razredu pa po 100 in 50 gld. letne plače.

Ravnatelj ima prosto stanovanje ali pa 40 % odškodovanja v 1. in 2. razredu, 30 % in 20 % pa v 3. in 4. razredu. Podučitelji imajo 60 % učiteljeve plače.

Terst z okolico šteje 19 šol s 140 učitelji in učiteljicami (10). Na 100 za šolo ugodnih otrok spada 66 šolo obiskajočih.

Nove šolske postave za Terst še nimajo veljave. Teržaški mestni in deželni zbor jih ni hotel po smislu vlade osnovati; zatega del dotični načert ni dobil najvišega poterjenja. Učiteljstvo svoje je bil teržaški mestni zbor vredil že l. 1868. Razpisal je bil vse učiteljske službe, in podelil jih sposobnim učiteljem s primernimi plačami. Tako imajo prvi učitelji v mestu, katerim je tudi vodstvo izročeno, po 900 letne plače; učitelji 3. in 4. razreda (šolskega, ne srenjskega) in kateheti 700 gld.; učitelji 1. in 2. razreda 550 gld.; pomočniki 300 gld.; učiteljice 3., 4. in 5. razreda 550 gld.; 1. in 2. razreda 450 gld.; pomočnice 150 gld. V okolici imajo učitelji in učiteljice prosto stanovanje in 450 in 350 gld. letne plače.

Tudi za pokojnino učiteljev je tako preskerbljeno, kakor je sploh pri javnih in deržavnih služabnikih.

Mestnemu zboru je še precej mar za šolo, pa tudi za to skerbi, da se v šolah slovenske okolice laški jezik na račun in škodo slovenskega skerbljivo goji. —

Kakor je v Istriji splošna ljudska omika zelo na nizki stopinji, tako je tudi z ljudskim šolstvom. Za 33.000 za šolo ugodne mladine ima le 138 šol. Polovica teh so pa še šole za silo, in sicer v pravem pomenu besede.

Šolo obiskuje le 39 % za šolo ugodnih otrok.

Nove postave sicer ima ta dežela, toda blagi njeni nameni so se še le malo dosegli; kajti ni bilo mogoče obilo storiti, to pa zlasti zavoljo tega ne, ker se občine nikakoršnega dela v prid šolstva poprijeti nočejo.

Po učnem jeziku je bilo v Istriji 53 italijanskih, 59 slavenskih in 26 slavensko-italijanskih.

Deželni šolski svet se je veliko prizadel za razširjevanje nauka v sviloreji, ter je v ta namen svilorejske časnike šolam preskerbel. Istrija je imela do najnovejšega časa tri enoletne učiteljske pripravnice, pa tudi samo toliko učencev, ki so se za učiteljski stan pripravljali.

V Istriji so 3 razredi šolskih srenj s 500, 400 in 300, za meščanske šole pa 600 gld. letne plače. Petletna doklada je 6 % do 30. službinega leta.

Ravnatelji in nadučitelji imajo v 1. in 2. razredu po 200 in 100, v 3. razredu po 50 gld. doklade. Ravnatelji imajo prosto stanovanje ali v Poli 40 % odškodovanja in 20 % v srenjah 1. in 2. razreda, 15 % pa v srenjah 3. razreda. Podučitelji imajo v 1. razredu 260, v 2. razredu 240 in v 3. razredu 220 gld. letne plače.

Tirolsko je v zadevah ljudskega šolstva posebno zanimiva dežela. Ravno o tej stvari se je od Tirolskega v novejšem času veliko pisalo in govorilo. Tirolsko ima namreč nenavadno veliko šol — 1.800. Na 40 do 50 za šolo ugodnih otrok pride že ena šola. Vzrok temu je navada, da na Tirolskem hoče tudi najmanja občina imeti svojo cerkev in šolo z duhovnom in učiteljem vred. To ima tudi prav dober vspeh; kajti redkokrat ostane kak otrok popolnoma brez poduka. Od tod izvira, da na Tirolskem spada na 100 za šolo ugodnih otrok 110 šolo obiskajočih, t. j. v šolo hodijo tudi taki, katerih postava več v to ne veže. Majhne revne občine imajo pa tudi le slabe šole, in za majhno plačo dobé le malo izobraženega učitelja.

Nove postave so Tirolci z nevoljo sprejeli, in hudo so sem ter tje novim šolskim nadzornikom nasprotovali. Ljudstvu ni toliko zamere. — Duhovni pa niso kar nič odstopiti hotli od šole, za katero so zlasti v tej deželi tako zeló skerbili, da so večkrat svoje lastno stanovanje šoli pripuščali.

V teh okoliščinah je razumno, da Tirolsko še sedaj nima novih šolskih postav; deželni zbor jih ni hotel po vladinem predlogu odobriti. Ostalo je toraj tù še vse pri starem, razen provizoričnega deželnega šolskega sveta in okrajnih šolskih nadzornikih, kateri se z velikim trudom prizadevajo, da bi vpeljali načele novih postav.

Na Predarelskem so skoraj enake razmere, kakor na Tirolskem. Šolstvo je bilo sploh v dobrem stanu še pred novimi postavami, ktere je bilo tù vendar mogoče izpeljati, akoravno je bil ordinarijat tudi tù prepovedal duhovnom, stopiti v deželni š. svet, v okrajne in krajne šolske svete. To ni imelo — se ve da — za šolo dobrega nasledka.

Vendar se predarelski deželni šolski svet trudi, da šole razširja, da učiteljem zeló revne plače zboljšuje, da skerbi za njihovo boljšo izomiko i. t. d. V ta namen mu pa primanjkuje potrebni denar, kar se očitno in občutljivo kaže. Zastran učiteljske plače so tù 3 razredi šolskih srenj z letno plačo 600, 400 in 300 gld. Učitelji meščanskih šol imajo 600 gld. na leto. (Teh šol še nimajo.) Petletne doklade so take, kakor v prejšnjih deželah. Ravnatelji imajo v srenjah 1. razreda 300, nadučitelji 1. razreda 200, 2. razreda 100 in 3. razreda 50 gld. doklade. Ravnatelj ima prosto stanovanje. Podučitelji imajo 60% učiteljeve plače.

Na Českem imajo zeló dobro ljudsko šolo. V šolo hodi 95% za šolo ugodnih otrok. Na povzdigi ljudskega šolstva je bilo Čehom in Nemcem že zdavnej veliko ležeče. Lepa šolska poslopja so bila občinam ponosen kinč. Zlasti se je v šolah na Českem oziralo na národno gospodarstvo, kar je Čehom zeló pospeševalo materjalno in duševno blagostanje. Tudi so bile srenje delavne, ki

so večidel iz lastnega nagiba kaj veliko za šolstvo žertovale. Škoda, da so v tej srečni deželi nove šolske postave naredile take zmešnjave, iz katerih si sedaj narod in vlada pomagati ne moreta! Vzrok teh nepotrebnih prepиров smo že omenili. Ravno v tem slučaju je težko rzsoditi, ktera stranka ima prav. Vlada je narodu ponujala postave, ki so čeravno ne popolne — vendar tudi za česki narod nekoliko ugodne; narod česki pa jih ni hotel sprejeti, rekoč: postave o našem šolstvu sklepati, imamo mi sami pravico.

Tudi duhovščini je bilo od škofijstev na prosto voljo dano, vdeleževati se ali ne pri novih šolskih uradih. V nekterih šolskih okrajih niso za tega del zastopane cerkvene pravice.

Šole vzderžujejo na Českem šolski okraji, katerih je 95. To pa ni bilo srenjam všeč. Zavoljo tega niso dajale šolnine v okrajne šolske blagajnice, in učitelji bi bili skoraj brez plačila, ako bi se okrajnim šolskim blagajnicam iz deželnih blagajnic pomagalo ne bilo.

Na Českem so 4 razredi šolskih srenj, s 600, 500 400 in 300, za učitelje meščanskih šol pa 600 gld. Petletna doklada kakor drugod. Ravnatelji in nadučitelji imajo v prvih dveh razredih po 300 in 200, 200 in 100 v 3. razredu, 100 in 50 gld. v 4. razredu. Ravnatelj ima prosto stanovanje ali 40% odškodovanja v srenjah 1. in 2. razreda in 30% v zadnjih dveh razredih. Podučitelji imajo 70% učiteljeve plače.

Od 3766 srenj je 55 v 1. razredu,

563 v 2. „

2278 v 3. „

870 v 4. „

Moravsko ima dobro ljudsko šolstvo. Na 100 za šolo ugodnih spada 101 šolo obiskajoči. Nove šolske

postave se tam že izpeljujejo. Zarad izverševanja postave o šolskem nadzorništvu imajo tû tudi svoje neprijetnosti. Dalj časa se ni mogel ustanoviti deželni šolski svet zato, ker je berniški škof duhovnim branil, pri izpeljavi novih postav vdeleževati se. Enake sitnosti imajo z nekterimi okrajnimi in krajnimi šolskimi sveti.

Na Moravskem imajo šolske srenje tri razrede v zadevi učiteljskih plač. Učitelji v srenjah 1. razreda imajo 600, 2. razreda 500 in 3. razreda 400 gld. Učitelji meščanskih šol imajo 600 gld. na leto. Vsi učitelji imajo vsakih pet let 10% doklade do 30. službinega leta. Ravnatelji in nadučitelji dobivajo v srenjah 1. in 2. razreda 300 in 200 gld., v srenjah 3. razreda pa 200 in 100 gld. doklade. Ravnatelj ima prosto stanovanje ali v 1. razredu 10% odškodovanja. Podučitelji imajo 60% najnižje letne učiteljeve plače v tej srenji.

Sliši se, da na Moravskem zeló učiteljev primanjkuje. Do 300 bi se jih potrebovalo. Po učnem jeziku je v tej deželi: 1237 českih, 565 nemških in 46 česko-nemških.

Hvalevredno ljudsko šolstvo je tudi na Šleskem. Šolo obiskajoče mladine je 90%. Nove postave so se tû po večem radovoljno sprejele in v redu izpeljale. Šole pomanjkujoče se pridno ustanovljajo in razširjujejo. Učiteljev pa tudi v tej deželi primanjkuje zarad tega, ker se radi v sosedno deželo, na Moravsko, zarad boljše plače preseljujejo. So pa tû 4 razredi šolskih srenj, s 600, 500, 400 in 300, učitelji meščanskih šol pa s 600 gld. letne plače. Petletne doklade kakor drugod. Zastran ravnateljev, nadučiteljev in podučiteljev so enake določbe, kakor v drugih deželah.

V Šleziji je 212 nemških šol, 93 nemško-poljskih, 28 poljskih, 45 česko-nemških, 73 českih.

O zeló slabem ljudskem šolstvu v Galiciji, Dalmaciji in Bukovini se zarad malega prostora, ki smo ga temu predmetu namenili, ne moremo razgovarjati. V Bukovini in Dalmaciji imajo že deloma nove šolske postave, toda le počasi se izpeljujejo.

V teh treh deželah se zeló zanemarjeno šolstvo in ljudstveno izobraževanje ne bode moglo tako kmalo povzdigniti.

O novejših šolskih postavah.

Postava od 25. maja 1868 določuje načela zastran šolskega nadzorstva. V vseh drugih šolskih zadevah so pa veljavni principi državne postave od 14. maja 1869, ki je vendar enkrat popolnoma izpodrinila pomanjkljivo politično šolsko vredbo od leta 1805. Ta nova postava obsega dva poglobitna dela, iz katerih je vlada napravila dva načerta, ki jih je deželnim zborom predložila, da si jih ti za potrebe svojih dežel konečno vredijo.

Pervi načert postave obravnava napravljanje in vzdrževanje ljudskih šol, drugi govori o pravnih razmerah ljudskih učiteljev.

Ti dve postavi imate nektere dežele že nekaj časa. Kranjski deželni zbor bode se o teh postavah pomenkoval še le v prihodnjem deželnem zborom.

Naj se nam dovoli, da tù misli kranjskih učiteljev razodenemo v zadevi, kako bi se vladini predlog o dotičnih postavah pre naredil ali ne pre naredil, da bi našim potrebam najbolj zadostoval.

Vladini predlog postave o napravljanji in vzdrževanji ljudskih šol.

Zastran v §. 2. vladinega predloga omenjenih šolskih podružnic naj bi se pripustilo šolskim uradom v

deželi določevati, kdaj in kako naj bi se napravljale šolske podružnice.

§. 4. naj bi se glasil: V 4-, 5- in 6razrednih ljudskih šolah se morajo v 4., 5. in 6. razredu dečki in dekleta posebej podučevati.

§. 5. V tistih večih šolskih okrajih, kjer nimajo nobene srednje šole, in kjer je že ena ali več 4razrednih šol, napraviti se mora ena meščanska šola, ali pa se mora ljudska šola pomnožiti z 1 ali 2 razredoma. (Na Dolenjem Avstrijskem, Koroškem, Predarelskem i Dalmaciji je v tej zadevi obveljal vladini predlog, po katerem se mora v vsakem šolskem okraji napraviti naj manj ena meščanska šola. Na Goriškem in v Istriji velja, da po mogočnosti (!) naj se napravi meščanska šola. V Šleziji in na Českem se mora meščanska šola napraviti v vsakem političnem opravnem okraji, na Moravskem v tistih okrajih, kjer realne šole ni. Za Gorenje Avstrijsko, Salcburško, Štajersko je treba posebnih deželnih postav za napravljanje omenjenih šol.)

K §. 16. naj bi se dostavilo: Pri vsaki šoli na deželi mora biti vert za drevesnico in druge kmetijske poskuse.

K §. 17. naj bi se po zgledu štajerskega deželnega zbora dodalo: Dosedanja pomanjkljiva šolska poslopja naj se kmali ali nemudoma po postavnih določbah popravijo.

§. 19. naj bi se glasil: Če učiteljev primanjkuje, smejo se postaviti v niže razrede deških šol tudi učiteljice.

Zelo važen je §. 37. vladine predloge, ki velj: Napravljati in vzdrževati potrebne ljudske šole je skupna naloga vsakega šolskega okraja, kateri mora plačevati vse djanske potrebščine šol, kakor tudi učiteljske zaslužke.

Ta §. naj bi pač obveljal tudi za Kranjsko, kakor je obveljal za Koroško, Goriško in Česko.

Deloma se je ta §. sprejel na Dolenjem Avstrijskem, kjer morajo za šolska poslopja, učiteljevo stanovanje, kurjavo i. t. d. skerbeti srenje, a učitelji dobodo svojo plačo iz okrajne šolske blagajnice.

Na Gorenjem Avstrijskem imajo pa za plačo, pokojnino učiteljev in njihovih vdov in sirot deželno šolsko blagajnico; za druge potrebe mora skerbeti srenja.

Na Salcburškem ustanovili bodo tudi deželni šolski zaklad, iz kterega se bodo učitelji plačevali, pa tudi še druge šolske potrebščine poravnovale. Le malo stroškov bodo imele občine same za-se.

Naj slabše se nam zdé postave: istrijanska, predarelska, moravska in šlezijaska, ki vso skerb za šolo le vsaki srenji posebej nakladajo. Na ta način se potem najmanj za šolstvo stori. Ako bi se taka postava za Kranjsko vstvarila, ne pride naše šolstvo za en korak naprej; kajti ako bodo le posamesne srenje vsaka za-se šole zidale, popravljale, učne pomočke kupovale, učitelja plačevale — tega nikoli v redu storile ne bodo. —

Na Štajerskem mora občina skerbeti za svojo šolsko poslopje in take enake potrebe; okrajne šolske blagajnice plačujejo učitelje, ki pa petletne doklade dobodo iz deželnih blagajnic.

Pri §. 41. koroške šolske postave je prav zeló imeniten dostavek zastran mežnarstva ali cerkvenikovih opravil, po kterem naj bi se tudi pri nas ravnalo. Ta se blizo tako-le glasi: Ker je dolžnost srenj, da daje cerkvenikove dohodke učitelju, naj se — ker učitelj po postavi ne sme biti cerkvenik — od teh dohodkov odšteje to, kar je v resnici za cerkvenika treba, drugo (ostanek) obderži še dalje učitelj.

Na Kranjskem pa žalibog drugače nameravajo. Učitelj naj ostane še mežnar zavoljo tega, da bode še

dobival cerkvenikove dohodke. Le osebno ne sme opravljati dotična dela. To se pa pravi, pri starem ostati in nič na boljše obrniti!

Tako je bilo po večem do sedaj, saj je imel učitelj skoraj povsod hlapca, ki je namesto njega v cerkvi služil. Hlapcu pa je moral skoraj povsod malo da ne ravno toliko plačevati, kolikor so znašali dohodki mežnarstva. Učitelj je tedaj imel le veliko skerbi v tej zadevi, a za to malo ali nič povernila.

Ali bi se toraj ne moglo pri nas tako narediti, kakor nameravajo Korošci? Učitelji naši ne marajo več biti mežnarji — te želje so že tolikokrat razodeli; kajti to opravilo jim veliko skerbi naklada, če ravno ga osebno ne opravljajo. Saj bode imel učitelj z orgljanjem in cerkvenim petjem še dovolj dela. Čemu toliko postranskih opravkov, ko še v šoli ne bode mogel svojih dolžnosti spolnovati?!

§. 46. omenja šolnino. Zoper to bi rad marsikaj vgovarjal. Ker se pa bode po vseh deželah šolnina še pobirala, bodo gotovo tudi za Kranjsko vladini predlog odobrili.

Šolnino mora pobirati srenjsko predstojništvo in odrajtovati v dotično blagajnico. Tako se glasé postave vseh dežel. Še bodo toraj šolske blagajnice največkrat — prazne.

Šolnino je treba plačevati od šolo obiskajočih otrok, na Koroškem pa od vseh za šolo ugodnih otrok.

Šolsko predstojništvo more po §. 49. vladinega predloga skleniti, da namesto šolskega denarja odrajtuje le temu primeren znesek iz srenjske blagajnice.

Šolnina po raznih deželah od šolo obiskajočega otroka na mesec:

Dežela	V srenjah				Opomba.
	1.	2.	3.	4.	
	razreda				
Dolenje Avstrijsko	kr. 20	kr. 12	kr. 6	—	so le 3 razredi.
Štajersko	20	15	12	10	
Goriško	30	20	12	10	
Istria	15	12	9	—	" " "
Česko	20	10	6	4	" " "
Moravsko	12	8	4	—	" " "
Šlezija	16	12	8	4	
Dalmacija	12	6	—	—	le dva razreda.
Koroško	10	8	6	5	od vsakega za šolo
Gorenje Avstrijsko	2 gold na leto.				ugodnega otroka.

Na Predarelskem so šolski denar odpravili.

Vladini predlog o pravnih razmerah ljudskih učiteljev.

Najvažnejša določba te postave so §§. 21., 22. in 23., ki govoré o učiteljski plači. §. 21. veli, da naj se srenje razdele v 4 razrede. V srenjah 1. (najvišega) razreda ima ljudski učitelj najmanj 600 gld. letne plače, v srenjah 2. razreda 500 gld., v srenjah 3. razreda 400 gld. in v srenjah 4. razreda 300 gld. letne plače. (§. 22.) Na meščanskih šolah je najnižja plača 600 gld.

Naj podamo spregled, iz kterega se razvidi, koliko razredov srenj je v teh zadevah po raznih deželah, in kakošne so plače v posamesnih srenjah za ljudske in meščanske učitelje, podučitelje, ravnatelje in nadučitelje.

Dežela	Ljudska šola												Mescanska šola	Opomba.	
	srenje 1. raz.			srenje 2. raz.			srenje 3. raz.			srenje 4. raz.					Poučitelji
	Učitelj	Ravnatelj	Nadučit.	Učitelj	Ravnatelj	Nadučit.	Učitelj	Ravnatelj	Nadučit.	Učitelj	Ravnatelj	Nadučit.			
Dol. Avstrijsko	600	200	200 ¹	500	100	100	400	50	50	—	—	—	75 % v 1. razr., 60 % v 2. in 3. r.	Vsi učitelji 10 proc. petletne doklade in ravnatelj prosto stanov. Učitelji 50 gl., poduč. 25 gold, petletne doklade.	
Gor. Avstrijsko	800	100	100	700	100	100	600	100 ²	100 ²	—	—	—	400 gold.	Kakor na Dol. Avstr.	
Saloburško	600	300	200	500	300	200	400	200	100	300	100	50	60 % ali pa najmanj 250 gold.	„ „ „ „ „ „	
Štajersko	700	200	100	600	200	100	500	50	50	400	50	50	60 % učit. pl.	„ „ „ „ „ „	
Koroško	600	300	150	500	200	100	400	100	50	—	—	—	60 % učit. pl.	„ „ „ „ „ „	
Goriško	600	300	200	500	300	200	400	200	100	300	100	50	60 % učit. pl.	„ „ „ „ „ „	
Istrija	500	200	100	400	200	100	300	100	50	—	—	—	(260 (1. razr.) 240 (2. razr.) 220 (3. razr.)	6 proc. petletne doklade in ravnatelj prosto stan.	
Predarelsko	600	300	200	400	100	100	300	50	50	—	—	—	60 %	10 proc. desetletne doklade in stanov. za ravn.	
Česko	600	300	200	500	300	200	400	200	100	300	100	50	70 %	Kakor na Dol. Avstr.	
Moravsko	600	300	200	500	300	200	400	200	100	—	—	—	60 %	„ „ „ „ „ „	
Šlezija	600	300	200	500	300	200	400	200	100	300	100	50	60 %	„ „ „ „ „ „	

¹) Kot doklada za ravnateljska opravila. — ²) Povsod enako za nadučitelje; ravnateljev ne razločuje postava za Gor. Avstrijsko. — ³) Ravnatelji teh šol 1000 gold.

Kaj hočemo za Kranjsko v tej zadevi nasvetovati? Najbolj pravično bi bilo, da bi se Koroško za zgled vzelo. Tiste razmere, ki so na Koroškem, vladajo po večem tudi pri nas. Da bi se za Ljubljano odločilo 600 gld., in za vse druge srenje po deželi enakomerno le po 400 gld. ni prav pravično in ne prav previdno. Srenje so na Kranjskem gledé blagostanja različne. Bogatejše morejo v primeri z najrevnejšimi gotovo po 500 gld. plačevati. Če bode kaka različnost pri plačah v raznih srenjah, se bodo učitelji vedno poganjali, da bi dosegli večo plačo, ter se v ta namen pridno izobraževali in zvesto svoje dolžnosti spolnovali. Ako je pa povsod enako plačilo, nastati more pri učiteljih nekako tihostanje.

Radi bi se še dalje razgovarjali o drugih pravnih razmerah ljudskih učiteljev, kako naj bi se to in uno v dotični postavi vredilo, toda nismo se namenili v obširno razpravo spuščati se. Zatoraj razgovor o učiteljski pokojnini in še drugih zadevah kar opustimo. Nadjamo se pa za terdno, da bode slavni naš deželni zbor gotovo take postave sklenil, da bodo na korist našega revnega šolstva in učiteljstva. Naj bi ne bil ravno takrat prevarčen, kedar bode šlo za učiteljstvo in šolstvo! Saj kar se bode podelilo šolam in učiteljem, tega se ne bode zaverгло. Denar, ki se bode dal pridnim domačim učiteljem, ostal bode v deželi, in obrodil bode stoteren sad!

Dobro plačani učitelj bode imel veselje do šole. Zanamarjeno šolstvo, napačne otroke, šolske nasprotnike, slabo podučevanje — vse si bode trudil na boljše spreobrniti. Učitelj bode srenji za večé žertve hvaležen, ljubil bode otroke, podučeval bode z največim veseljem

mlade in stare! Pečal se bode zlasti s takimi nauki, ki merijo na to, revščini naših kmetov prej ko mogoče v okom priti. Gojil bode toraj zlasti rečne predmete. Učil bode sadjerejo, svilorejo, čbelorejo i. t. d. Povsod bode zanesljivi svetovalec. Šola bode toraj lepo vredjena in reči se bode potem moglo: Dobre šole — srečen narod!

Čisti dohodek pri razprodajanji te knjižice je namenjen društvu „Šola“ v Idriji.

COBISS 4042400

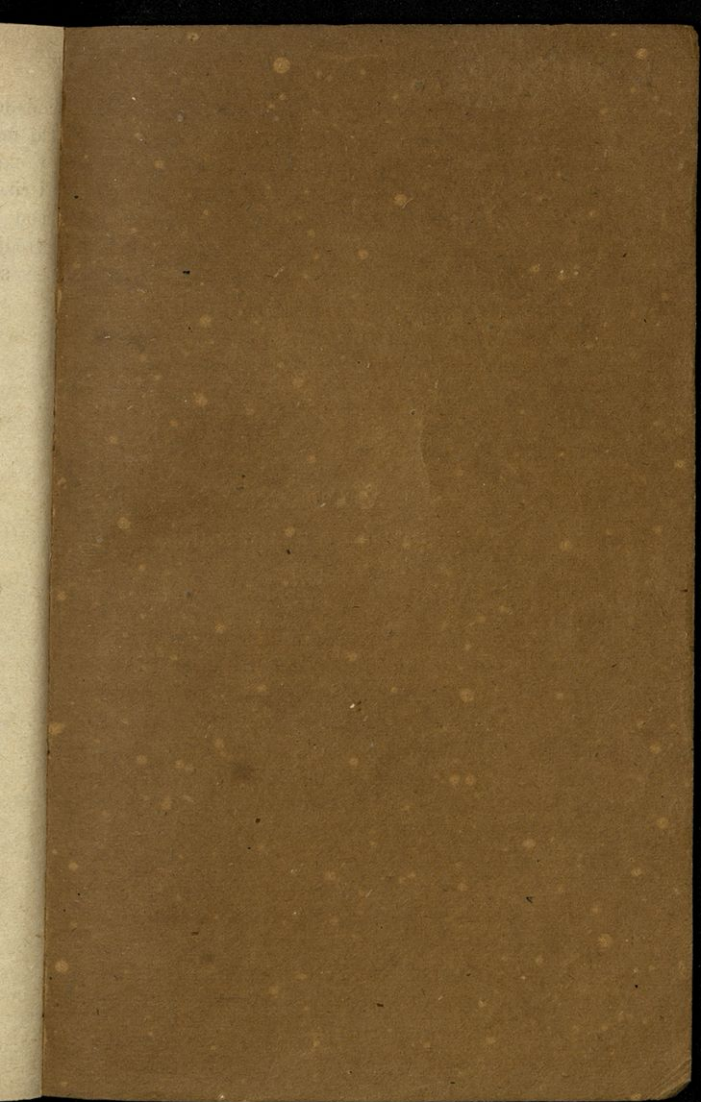
NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000438414

V LJUBLJANI.

Natisnil J. Rudolf Milic.

1871.